

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
Заң факультеті
PN 3223 Прокурорлық қадағалау
«БВ04205-Құқықтану»
Көктемгі семестр, 3-курс, қаз. бөл., 2023-2024 оқу жылы

ДӘРИС ТЕЗИСТЕРІ

Тақырып 1. Қазақстан Республикасындағы прокурорлық қадағалаудың мәні, пәні және міндеттері

1. «Қазақстан Республикасындағы прокурорлық қадағалау» оқу курсының пәні мен жүйесі
2. Прокурорлық қадағалаудың түсінігі, белгілері және маңызы. Прокурорлық қадағалау салалары
3. Қазақстан Республикасындағы прокурорлық қадағалаудың мақсаттары мен міндеттері. Прокуратура қызметінің негізгі бағыттары. Прокурорлық қадағалауды құқықтық реттеу.

Түйін сөздер: прокурорлық қадағалау, прокуратура, прокуратура органдары.

Мақсаты: білім алушылардың прокурорлық қадағалаудың түсінігі, белгілері және маңызы, сондай-ақ прокурорлық қадағалау салалары туралы мағлұмат алуын қамтамасыз ету.

Прокурорлық қадағалаудың мәні:

а) Бұл прокуратураның айрықша құзыреті болып табылатын мемлекеттік қызметтің дербес, ерекше түрі;

б) мемлекет – Қазақстан Республикасының атынан жүзеге асырылады;

в) Қазақстан Республикасының аумағында қолданылатын заңдардың сақталуы мен орындалуының дұрыстығын тексеруден тұрады;

г) құқық бұзушылықтарды анықтауға, жолын кесуге және алдын алуға, бұзылған заңдылықты қалпына келтіруге, кінәлілерді заңда белгіленген жауаптылыққа тартуға бағытталған.

Прокурорлық қадағалау мемлекеттік қызмет түрі ретінде- Қазақстан Республикасының атынан заңның үстемдігін, заңдылықтың бірлігі мен нығаюын қамтамасыз ету, адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын, сондай-ақ қоғам мен мемлекеттің заңмен қорғалатын мүдделерін қорғау мақсатында жүзеге асырылатын, заңда көзделген өкілеттіктер мен оларды жүзеге асырудың құқықтық құралдарын пайдалана отырып орындалатын арнайы уәкілетті мемлекеттік органдардың (прокуратуралардың) қызметі.

Прокурорлық қадағалау заң ғылымының саласы ретінде прокурорлық қадағалауды және прокуратураның өзге де функцияларын жүзеге асыру саласындағы құқықтық қатынастардың пайда болу, қалыптасу және даму заңдылықтарын зерделейді; прокурорлық қадағалаудың негізгі ұғымдарын зерттейді; прокуратураның прокурорлық қадағалауды және прокуратураға жүктелген өзге де функцияларды жүзеге асыру жөніндегі қызметін реттейтін құқықтық нормалардың тиімділігін зерделейді.

Прокурорлық қадағалау прокуратураның ұйымдастырылуы мен қызметінің мазмұнын ашатын оқу пәні ретінде жоғары және орта заң мекемелерінде оқытылады, курстың жалпы және ерекше бөліктерін қамтиды.

Прокурорлық қадағалаудың мақсаттары мемлекеттік құрылымдағы прокуратураның мәртебесімен, орнымен және рөлімен айқындалады және оған ұмтылу керек, нені жүзеге асыру керек, Заңмен реттелетін прокуратураның қызметі қол жеткізуге бағытталған нәтиже ретінде түсініледі:

а) заңның үстемдігін қамтамасыз ету;

б) бірлікті қамтамасыз ету және заңдылықты нығайту;

в) адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын қорғауды қамтамасыз ету;

г) қоғам мен мемлекеттің заңмен қорғалатын мүдделерін қамтамасыз ету.

Прокурорлық қадағалау міндеттері неғұрлым жеке сипатта болады, алуан түрлілігімен сипатталады және тікелей прокуратураның мақсаттарына қол жеткізуге бағытталған. Тапсырмаларды шартты түрде жалпы, арнайы және жеке деп бөлуге болады. Жалпы міндеттерді прокуратура қызметінің барлық бағыттарын жүзеге асыру барысында шешеді. Прокурорлық қадағалаудың жалпы міндеті заңдылықты нығайту және меншік нысанына қарамастан азаматтардың, кәсіпорындар мен ұйымдардың құқықтары мен мүдделеріне қол сұғушылықтан қорғау болып табылады;

Қазақстан Республикасының қоғамдық және мемлекеттік жүйесі.

Жалпы міндеттің мазмұны прокуратура қызметінің нақты бағыты (функциясы) алдында тұрған арнайы міндеттерді анықтайды. Арнайы міндеттердің мазмұны осы бағыттардың әрқайсысында прокурордың құзыретімен анықталады.

Тақырып 2. Қазақстан Республикасында прокуратура органдарының құрылуы мен дамуының негізгі тарихи кезеңдері

Прокуратура органдарының қалыптасуының және дамуының негізгі кезеңдері. Прокуратура органдары реформалауының тарихи шарттары.

Прокурорлық қадағалау туралы ереже. 1933 жыл

Түйін сөздер: прокуратура органдарының даму тарихы, Прокуратура органдары реформалауының тарихи шарттары.

Мақсаты: студенттердің прокуратура органдары реформалауының тарихи шарттары туралы мағлұмат алуын қамтамасыз ету.

1302 жылы Филип IV король арденансының негізінде қалыптасты. Оған сәйкес Корольдық соттың жанында Ұлы мәртебелінің прокуроры лауазымы белгіленді.

Жалпы «**прокурор**» деген сөз латын сөзінен шыққан, «қамқорлық жасаймын, сақтандырамын» деген мағынаны білдіреді

Ресей империясында орыстың Ұлы патшасы I Петрдің 12 қаңтар 1722 жылғы жарлығымен құрылған. Бұл органда құра отыра оны мемлекет істерін бақылаушы, мемлекеттің қырағы, көзі деп атаған

28 мамыр 1922 жылы бүкіл Россиялық орталық комитеттің 3-ші сессиясында прокуратураны құру туралы ереже қабылданды.

13 шілде 1922 жылы Қазақ орталық комитеттің «Қазақ автономиялық Республиканың прокуратурасын құру туралы» қаулысы шығарылды. Бұл күн бүгінгі күнде прокуратураның кәсіби мейрамы болы саналады.

Бекмухаметов Шапхат Мухамедович - тұңғыш прокуроры болып саналады. «Әділет халық комиссары», «Республиканың прокуроры» лауазымдарға ие болды.

17 қаңтар 1933 жылы «КСРО одағының прокуратурасы туралы» ереже қабылданды. Прокуратура Жоғарғы Соттың жанынан алынып, өз алдына шығаралды.

КСРО одағы орталық атқарушы комитеті мен халықаралық комиссиялар кеңесі 1936 жылы КСРО одағының «Әділет халық комиссияраты туралы» қаулы шығарады. Осыдан бастап прокуратура Әділет органынан шығарылып, дербес өз алдына мемлекеттік орган ретінде бөлініп шығарылды.

КСРО Жоғарғы Кеңесінің төралқасының 24 мамыр 1955 жылғы қаулысымен «прокурорлық қадағалау туралы» ереже қабылданды.

Кеңес дәуіріндегі соңғы жалпы одақтық нормаивтік акті 30 қараша 1979 жылы КСРО одағы прокуратурасы туралы заң қабылданды.

1991 жылы 6 желтоқсанда ҚазССР-нің Жоғарғы Кеңесі «ҚазССР прокуратура органның біріңғай жүйесін құру және олардың тәуелсіздігі мен дербестігін қамтамасыз ету туралы» қаулы қабылдады.

1992 жылы 17 қаңтарда «*Прокуратура туралы*» тұңғыш заң қабылданды.

Тақырып 3. ҚР мемлекеттік органдарының жүйесінде прокуратура органдары

ҚР мемлекеттік органдарының жүйесінде прокуратураның орны және ролі

Прокуратура және заң шығару билігі

Прокуратура және атқарушы билігінің органдары.

Прокуратура және сот

Түйін сөздер: мемлекеттік органдарының жүйесі, прокуратура органдары.

Мақсаты: студенттердің ҚР мемлекеттік органдарының жүйесінде прокуратураның орны және ролі туралы мағлұмат алуын қамтамасыз ету.

ҚР прокуратура органдарының ұйымдық-құқықтық және заңнамалық мәртебесі. Мемлекеттік билік органдары жүйесіндегі прокуратураның орны және олардың ара-қатынасы. Прокуратураның конституциялық міндеттері. 2010-2020 жылдарға арналған Қазақстан Республикасының құқықтық тұжырымдамасы, 17.08.2010 жылғы «Қазақстан Республикасында құқық қорғау қызметі мен сот жүйесінің тиімділігін арттыру жөніндегі шаралар туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығы, 29.12.2010 жылғы «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне прокуратура органдарының қызметін жетілдіру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Заңы прокурорлық қадағалау жөнінде. Елде заңдылықты нығайту ісіндегі прокуратураның үйлестіруші және басқа да ролі.

Курсының мәні құқықтық реттеу, тағайындау, міндеттері, функциялары, ҚР прокуратура органдарының қызметі мен ұйымдастыру қағидаттары. Оның органдары мен мекемелерінің жүйесі және құрылымы, жоғары қадағалауды іске асыру кезіндегі прокурорлардың өкілеттілігі, сотта мемлекет мүддесін

білдіру, қылмыстық қудалауды іске асыру, құқық қорғау органдарының үйлестіру қызметтері, мемлекеттік құқықтық статистиканы қалыптастыру, халықаралық ынтымақтастық саласында прокуратура органдарын білдіру.

Прокуратураның және оның мекемелерінің ұйымдастырылуы мен қызметінің негіздері, сондай-ақ Қазақстан Республикасының Бас Прокуроры мен оған бағынышты прокурор заңдардың дәл және бірыңғай қолдануына жүргізетін жоғары дәрежелі қадағалауды іске асыру барысында қалыптасатын құқықтық қатынастарды реттейтін нормалардың жиынтығы **прокурорлық қадағалаудың пәні** болып табылады.

Қазақстан Республикасы Конституциясының 83 бабына сәйкес, прокуратура биліктің ешбір тармағына жатпайтын, тек Қазақстан Республикасының Президентіне ғана бағынышты (оған есеп беретін) дербес мемлекеттік орган болып табылады.

Ал **прокурорлық қадағалауды** – жоғары қадағалау деп атаудың себебі, прокурорлық қадағалау мемлекет атынан іске асады, яғни жалпы мемлекеттік сипаты болады.

Прокуратура органдары қызметінің негізгі мақсаты:

- Заңның дәл және бірыңғай қолданылуын қамтамасыз ету;
- Адам мен азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қорғау;
- Заңмен қорғалатын мемлекет пен қоғам мүддесін қорғау.

Қазақстан Республикасының 21 желтоқсан 1995 жылғы «Прокуратура туралы» Заңына сәйкес жоғары прокурорлық қадағалау негізгі бағыттар арқылы құрылады.

Аталған нормативтік актіде прокуратура оған жүктелген міндеттерді жүзеге асыру үшін келесідей бағыттар арқылы әрекет етеді:

1. Конституцияның, заңдардың және Қазақстан Республикасы Президентінің жарлықтары мен өзге де нормативтік құқықтық актілердің дәлме-дәл әрі біркелкі қолданылуын жоғары қадағалауды жүзеге асырады;

2. Конституцияны, заңдарды, Қазақстан Республикасы Президентінің жарлықтарын және өзге де нормативтік құқықтық актілерді бұзушылықтарды анықтайды және оларды жою шараларын қолданады;

3. Қазақстан Республикасының Конституциясы мен заңдарына қайшы келетін заңдарға және басқа да құқықтық актілерге наразылық жасайды;

4. адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарының, заңды тұлғалар мен мемлекеттің заңды мүдделерінің сақталуын қадағалауды жүзеге асырады;

5. жедел-іздістіру қызметінің заңдылығын қадағалауды жүзеге асырады;

6. анықтау мен тергеудің заңдылығын қадағалауды жүзеге асырады;

7. әкімшілік іс жүргізудің заңдылығын қадағалауды жүзеге асырады;

8. атқарушылық іс жүргізудің заңдылығын қадағалауды жүзеге асырады;

9. өз құзыреті шегінде мемлекеттік органдардың норма шығармашылық қызметіне қатысады;

10. сотта мемлекет мүддесін білдіреді;

11. заңда белгіленген тәртіппен және шектерде қылмыстық қудалауды жүзеге асырады;

12. статистикалық көрсеткіштердің тұтастығын, объективтілігін және жеткіліктілігін қамтамасыз ету мақсатында мемлекеттік құқықтық статистиканы қалыптастырады, арнайы есепке алуды жүргізеді, құқықтық статистика және арнайы есепке алу саласында заңнаманың қолданылуын қадағалауды жүзеге асырады;

13. заңдылықты, құқықтық тәртіпті және қылмысқа қарсы күресті қамтамасыз ету жөніндегі қызметті үйлестіреді;

14. халықаралық құқықтық ынтымақтастық саласындағы заңдардың қолданылуын қадағалауды жүзеге асырады;

15. «Прокуратура туралы» Заңда, Қазақстан Республикасының өзге де заңдарында және Қазақстан Республикасы Президентінің актілерінде айқындалған өзге де функцияларды жүзеге асырады.

Тақырып 4. ҚР прокуратура қызметінің құқықтық негіздері

1. Прокуратура органдары қызметінің конституциялық негіздері
2. Заң, негізгі ережелері, заң құрылымы
3. ҚР қылмыстық-процестік кодексі
4. Прокуратура органдарының алдында тұрған міндеттер

Түйін сөздер: прокуратура органдары қызметінің конституциялық негіздері, Прокуратура органдарының алдында тұрған міндеттер.

Мақсаты: студенттердің прокуратура органдарының қызметін ұйымдастыруының құқықтық негіздері туралы мағлұмат алуын қамтамасыз ету.

Әдістемесі: Тақырыпқа қатысты күрделі және пікірталас сұрақтар мен мәселелерді көтеру; («позиция таңдау (пікір шкаласы)», формула (позиция – дәлел – мысал – нәтиже), проективті техника, «Жалғыз – екеу – барлығы бірге», «Позицияны ауыстыру», «Карусель», «Телевизиялық ток-шоу стиліндегі пікір сайыс», дебаттар, симпозиум); Мәселелерді шешу («Ақылмандар сарабы», «Казустерді талдау», «Келіссөздер мен медиация» сияқты интерактивті әдістерді қолдану. Семинар тапсырмаларын орындау жолдарын, әдістерін талқылау.

Қазақстан Республикасының *қылмыстық іс жүргізу заңнамасы* деп заң шығару қызметін жүзеге асыратын ең жоғарғы мемлекеттік өкілді орган (Парламент) қабылдаған және қылмыстық сот ісін жүргізудің тәртібі мен мазмұнын айқындайтын нормативтік құқықтық актілер жиынтығын айтамыз. Заңнаманың ерекше маңызы онда қоғамдық қатынастарды реттейтін құқықтық нормалар жүйеленіп тұжырымдалатын болғандықтан, ол қылмыстық іс жүргізу құқығының негізгі қайнар көзі болып табылады.

Қылмыстық іс жүргізу заңнамасына жататын құқықтық актілер ҚПК-тің 1-бабында көрсетілген. Осы бапта жазылғандай, Қазақстан Республикасы аумағында қылмыстық сот ісін жүргізу тәртібі Қазақстан Республикасының Конституциясымен, конституциялық заңдармен, Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексімен айқындалады. Бұл заңдармен қатар, қылмыстық іс жүргізу кезінде өзге де заңдарды қолдану қажет болатындығы жөнінде осы бапта жазылған. Осы айтылғандарға сәйкес, қылмыстық іс жүргізу тәртібін реттейтін заңдар, олардың басым күшіне қарай, мынадай бірнеше деңгейге бөлінеді:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы — ең жоғарғы күші бар және тікелей қолданылатын заң.

2. Конституциялық заң. Атап айтқанда, 2000 жылғы 25 желтоқсанда шыққан «Қазақстан Республикасының сот жүйесі мен судьялардың мәртебесі туралы» конституциялық заң қылмыстық сот ісін жүргізу саласында қолдануға жатады.

3. Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексі. Бұл кодекспен конституциялық заң ережелерінің арасында қайшылық болған жағдайда конституциялық заңның ережелері қолданылуға тиіс (ҚПК-тің 2-бабының 2-бөлігі). Қылмыстық іс жүргізу құқығының негізгі қайнар көзі заңды күші бар Қылмыстық-процестік кодексі болып табылады. Қылмыстық-процестік кодексі — бұл қылмыстық іс жүргізу құқығының жүйеленген негізі, ол 2014 жылдың 4 шілдесінде қабылданып, 2015 жылдың 1 қаңтарында күшіне енді. Негізінен Кодекс Адам мен азамат құқығы Декларациясының идеясын танытады және қылмыстық процеске қатысатын тұлғалардың заңды мүддесі мен құқығын қорғауға бағытталады. Ол жалпы және Ерекше бөлімдерден тұрады. Жалпы бөлім 5 бөлімнен (1 – 5), 21 тараудан және 178 баптан тұрады. Ерекше бөлімде 11 бөлім (6—16), 52 тарау, 496 бап (179— 674) енеді. Ескерте кету керек, 2017 жылдың 21 желтоқсанында қылмыстық-процестік кодексіне «Қылмыстық теріс қылықтар туралы істер бойынша іс жүргізу ерекшеліктері» деп аталатын, 525—529-баптардан тұратын жаңа 55-тарау енгізілді. Бірінші бөлім жалпы (негізгі) ережелерді сипаттайды, екінші бөлім қылмыстық, іске қатысушы субъектілер мен олардың құқықтары мен міндеттерін, процесс субъектісі ұғымын айқындайды, үшінші бөлім дәлелдемелер мен дәлелдеу ұғымдарын, төртінші бөлім іс жүргізулік мәжбүрлеу шаралары мен тәртібін анықтайды, бесінші бөлімде қылмыстық процестегі мүліктік мәселелерді шешу ережелері белгіленген. Қылмыстық іс жүргізу кодексінің Ерекше бөлімі алтыншы бөлімнен басталады, онда қылмыстық іс бойынша сотқа дейінгі іс жүргізу ережелері реттелініп берілген, жетінші бөлімде бірінші сатыдағы сотта іс жүргізу әрекеттері көрсетілген, сегізінші бөлім соттың заңды күшіне енбеген үкімдері мен қаулыларын қайта қарау мәселелерін шешеді, тоғызыншы бөлімде сот шешімдерін орындау мәселелері қарастырылады. Оныншы бөлім соттың заңды күшіне енген шешімдерін қайта қарау жөнінде іс жүргізу тәртібі туралы түсінік береді, он бірінші бөлімде ерекше іс жүргізу (есі дұрыс емес адамдарға медициналық сипаттағы мәжбүрлеу шараларын қолдану туралы істер бойынша сот ісін жүргізу, қылмыстық теріс қылықтар туралы істер бойынша іс жүргізу ерекшеліктері, кәмелетке толмағандардың қылмыстық құқық бұзушылықтары туралы істер бойынша іс жүргізу, қылмыстық қудалаудан артықшылықтары мен иммунитеті бар адамдардың істері бойынша іс жүргізу ерекшеліктері) берілген. Он екінші бөлім қылмыстық сот ісін жүргізу саласындағы халықаралық ынтымақтастық, шет мемлекеттердің қылмыстық істер бойынша құзыретті мекемелермен, лауазымды адамдармен өзара іс-қимылының тәртібін анықтауға арналған. Он үшінші бөлім - процестік келісім жасалған істер бойынша іс жүргізу, он үшінші/бір -бұйрықтық іс жүргізу. Он төртінші бөлім алқабилердің

қатысуымен іс жүргізу тәртібін көрсетеді. Соңында, жаңадан енген он бесінші бөлім үкім шығарылғанға дейін тәркілеу туралы іс жүргізу және он алтыншы бөлім өтпелі және қорытынды ережелер орын алған.

4. Өзге заңдар. Өзге заңдар мен ҚПК ережелерінің арасында қайшылық кездесетін болса, ондай жағдайда Кодекстің ережелері қолданылады (2-баптың 2-бөлігіне сәйкес). Бұл топқа Қазақстан Республикасының мына заңдары жатқызылады: Қазақстан Республикасының прокуратурасы туралы (2017 жылғы 30 маусымдағы), Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздік органдары туралы (1995 жылғы 21 желтоқсандағы), Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары туралы (2014 жылғы 23 сәуірдегі), Жедел-іздістіру қызметі туралы (1994жылғы 15 қыркүйектегі), Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздігі туралы (2012 жылғы 6 қаңтардағы), Қылмыстық процеске қатысушы адамдарды мемлекеттік қорғау туралы (2000 жылғы 5 шілдедегі), Адвокаттық қызмет туралы (2018 жылғы 5 шілдедегі), Әділет органдары туралы (2002 жылғы 18 наурыздағы), Алқабилер туралы (2006 жылғы 16 қаңтардағы) және т.б.

Жоғарыда аталған заңдарды олардың басым күшіне қарай дәрежегеумен қатар, ол заңдардың қылмыстық іс жүргізу саласында қолдану көлемі жөнінде де айту қажет. Яғни, қылмыстық іс жүргізу тәртібі толығымен ҚПК-тің нормаларымен реттелетіндігін біле отырып, басқа заңдардың бұл салада кейбір жеке мәселелер бойынша қолданылатындығын ескеру керек. Мәселен, қылмыстық іс жүргізу тәртібі Қазақстан Республикасы Конституциясымен айқындалады деген ереженің жазылу себебі — Конституцияда сот төрелігін атқарудың қағидалары және азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз етудің кепілдіктері көрсетілген. Ал Қазақстан Республикасының сот жүйесі мен судьялардың мәртебесі туралы конституциялық заңның нормаларын қылмыстық істердің бірінші саты, апелляциялық және кассациялық сатыларының соттарында қаралатындығына байланысты қолдану қажет болады.

Қылмыстық іс жүргізу құқығының қайнар көздері аталған заңдармен шектелмейді. Бұлай айтуға Қазақстан Республикасы Конституциясының 4-бабының нормасы негіз болады. Осы баптың 1 - бөлігінде барлық құқық салаларына ортақ мынадай ереже жазылған: Қазақстан Республикасында қолданылатын құқық — Конституцияның, оған сәйкес заңдардың, өзге де нормативтік құқықтық актілердің, Республиканың халықаралық шарттық және басқа да міндеттемелерінің, сондай-ақ Республика Конституциялық Кеңесінің және Жоғарғы Соты нормативтік қаулыларының нормалары болып табылады. Осы конституциялық нормаға сәйкес ҚПК 1- бабының 2-бөлігінде былай деп көрсетілген: Қазақстан Республикасының халықаралық шарттық және өзге де міндеттемелері, сондай-ақ Қазақстан Республикасы Конституциялық Кеңесі мен Жоғарғы Сотының қылмыстық сот ісін жүргізу тәртібін реттейтін нормативтік қаулылары қылмыстық іс жүргізу құқығының құрамдас бөлігі болып табылады.

Қорыта айтқанда, Қазақстан Республикасы Конституциясының 4-бабының және ҚПК 1-бабының негізінде, қылмыстық іс жүргізу құқығының қайнар көздерін мынадай топтарға бөлу олардың сипаты мен иерархиялық құрамына (жоғарыдан темен) сәйкес келеді:

- Қазақстан Республикасы Конституциясы;
- Конституциялық заң, ҚПК және өзге заңдар;
- Халықаралық шарттар (бұлар жөнінде ҚПК 2-бабының 3-бөлігінде жазылған ереже ескерілуге тиіс: Қазақстан Республикасы бекіткен халықаралық шарттардың ҚПК тен басымдылығы болады және халықаралық шартта оны қолдану үшін заң шығару қажет екендігі айтылған жағдайларды қоспағанда, тікелей қолданылады);
- Қазақстан Республикасы Конституциялық Кеңесі мен Жоғарғы Сотының қылмыстық сот ісін жүргізу тәртібіне байланысты мәселелер бойынша нормативтік қаулылары;
- Өзге нормативтік құқықтық актілер.

Аталған құқықтың қайнар кездерінің ішінде қазіргі құқықтық саясатқа байланысты өзгерістерге жататын нормативтік актілердің түрлеріне тоқталайық. Мәселен, құқықтың қайнар көздеріне Конституциялық Кеңестің және Жоғарғы Соттың қаулыларын жатқызу бұрынғы Кеңес Одағы кезінде болмаған. Ал қазіргі конституциялық норманың негізінде Қазақстан Республикасы Жоғарғы Соты қылмыстық іс жүргізу саласындағы құқық қолдану тәжірибесіне сүйене отырып көптеген нормативтік қаулылар қабылдағаны белгілі. Олардың ішінде: Қылмыстық істер жөніндегі сот актілерін жаңадан ашылған мән-жайлар бойынша қайта қараудың кейбір мәселелері туралы №4 (2018 жылғы 20 сәуір қабылданған); Қылмыстық істер бойынша процесік шығындарды өндіріп алу туралы №10 (2018 жылғы 29 маусым); Қылмыстық істерді бұйрықтық іс жүргізу тәртібімен қарау туралы №17 (2018 жылғы 29 қараша); Кассациялық сатыда қылмыстық істер бойынша іс жүргізу тәртібі туралы №5 (2017 жылғы 29 маусым); Қылмыстық істі сот отырысына дайындау барысында қылмыстық-процестік заңнама нормаларын қолданудың кейбір мәселелері туралы №10 (2017 жылғы 8 желтоқсан); Соттардың қылмыстық істер бойынша келісімдік тәртіпте іс жүргізу практикасы туралы № 4 (2016 жылғы 7 шілде); Алқабилерді қатыстырып қылмыстық істерді қарауды реттейтін заңдарды соттардың қолдану тәжірибесі туралы №4 (2012 жылғы 23 тамыз); Прокурордың, қылмыстық қудалау органдарының іс-әрекеттері (әрекетсіздігі) мен шешімдеріне жасалған шағымдарды соттардың қарауы туралы (Қазақстан Республикасы Қылмыстық-процестік кодексінің 106-бабы) №3 (2012 жылғы 27 маусым); Қылмыстық сот ісін жүргізуде адамның және азаматтың құқықтарын, бостандықтарын соттың қорғауы туралы №4 (2010 жылғы 25 маусым); Жеке айыптау істері бойынша сот тәжірибесі туралы №13 (2006 жылғы 25 желтоқсан); Қылмыстық істер бойынша дәлелдемелерді бағалаудың кейбір мәселелері туралы №4 (2006 жылғы 20 сәуір); Қорғану құқығын реттейтін қылмыстық іс жүргізу заңнамасын қолдану тәжірибесі туралы № 26 (2002 жылғы 6 желтоқсанда қабылданған); Қылмыстық істер бойынша сот ісін жүргізу жариялылығы принципін соттардың сақтауы туралы

№ 25 (2002 жылғы 6 желтоқсанда қабылданған); Кәмелетке толмаған адамдардың қылмыстары және оларды қоғамға қарсы іс-әрекеттер жасауға тарту жөніндегі істер бойынша сот практикасы туралы №6 (2002 жылғы 11 сәуір); Қылмыстық істерді апелляциялық тәртіппен қарау тәжірбиесі туралы № 13 (2003 жылғы 19 желтоқсанда қабылданған); Соттардың қылмыстық істерді қысқартылған тәртіппен қарауы туралы № 17 (2004 жылғы 26 қарашада қабылданған); Қылмыстық істер бойынша сот сараптамасы туралы № 16 (2004 жылғы 26 қарашада қабылданған), Сот отырысының хаттамасы жөнінде қылмыстық іс жүргізу заңдарының нормаларын қолдану туралы №11 (2005 жылғы 23 желтоқсандағы), Азаматтық талапты қылмыстық процесте қарау туралы №1 (2005 жылғы 20 маусымдағы) және т.б. нормативтік қаулылар бар.

Өзге нормативтік құқықтық актілер қатарына Қазақстан Республикасы Үкіметінің, министрліктердің және басқа орталық мемлекеттік органдардың қаулылары мен бұйрықтары, сондай-ақ олар бекіткен ережелер жатады. Осыған сәйкес, мысалы, қылмыстық іс жүргізу саласында қолданысқа жататын мына нормативтік актілерді айтуға болады: Қазақстан Республикасы Экономикалық және сыбайлас жемқорлық қылмысына қарсы күрес жөніндегі агенттігі (қаржы полициясы) туралы Ереже (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2004 жылғы 29 қаңтардағы қаулысымен бекітілген); Қазақстан Республикасының Кедендік бақылау агенттігі туралы Ереже (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2002 жылғы 6 қыркүйектегі қаулысымен бекітілген); Қазақстан Республикасы Бас Прокурорының 2005 жылғы 18 қазандағы, Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитеті төрағасының 2005 жылғы 22 қазандағы, Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің, міндетін атқарушының 2005 жылғы 6 қазандағы, Қазақстан Республикасы Экономикалық қылмысқа және сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес агенттігі (қаржы полициясы) төрағасының 2005 жылғы 7 қазандағы — бірлескен бұйрығымен бекітілген: Бұлтартпау шарасы ретінде кепілді қолдану туралы нұсқаулық; Бұлтартпау шарасы ретінде үйде қамап ұстауды қолдану туралы нұсқаулық және т.б.

Қазақстан Республикасында қылмыстық-процестік заңнамасының жүйелендірілуінің бастамасы РКФСР және КСРО заңнамаларының қалыптасып дамуымен тығыз байланысты. Сондықтан бұл мәселені Кеңес өкіметі орнатылған кезден бастап қарастыру қажет. Атап айтқанда, Кеңес өкіметінің 1917-1918 жылдарында қабылданған Сот туралы №1, №2, №3 декреттеріне сәйкес революцияға дейінгі соттары жойылып, олардың орнына социалистік типтегі жаңа соттардың ұйымдастырылуы бекітілді. Сол кезеңдегі Қазақстанда сот құрылысы мен сот өндірісінің мәселелерін реттеуші алғашқы құқықтық актілердің бірі 1919 жылғы 10 шілдедегі РКФСР ХКК «О революционном комитете по управлению киргизским краем».

Кеңес өкіметі орнағаннан кейін елдегі азаматтық соғыс және әскери интервенция жағдайында қылмыстық істерді қарайтын соттардың негізгі екі түрлі жүйесі болған: халық соттары және революциялық трибуналдар.

Азаматтық соғыс аяқталғаннан кейін революциялық трибуналдар жойылып, Ресей Федерациясы аумағында біртұтас сот жүйесі құрылды (халық соты, губерниялық сот және Жоғарғы Сот). Осы кезде, яғни азаматтық соғыс аяқталған соң Кеңес мемлекетінің социалистік заңнамасын қалыптастыру қызметі қолға алынып, тұңғыш рет Қылмыстық іс жүргізу кодексі қабылданды. Атап айтқанда, 1922 жылғы 25 мамырда Ресей Социалистік Федеративтік республикасының Қылмыстық іс жүргізу кодексі бекітіліп, ал 1923 жылғы 15 ақпанда бұл Кодекс жаңадан түзетіліп шығарылды. Осы Кодекс 1960 жылдың 1 қаңтарына дейін Қазақстан Социалистік Республикасының аумағында қолданылып келді. Сондай-ақ, ол кездегі Қазақстан аумағында сот ісін жүргізуге арналған арнайы ережелер шыққан болатын: 1923 жылғы 11 сәуірдегі Ресей Кеңестік Социалистік Федерациясы Жоғарғы Сотының Қырғыз бөлімі жөнінде Ереже және 1926 жылғы 18 қаңтардағы Ресей Федерациясы Жоғарғы Сотының Қырғыз бөлімі жөнінде Ереже. Кеңес өкіметі кезіндегі социалистік заңнаманың әрі қарай дамуына 1936 жылғы 5 желтоқсанда қабылданған Кеңес Одағының жаңа Конституциясы үлкен ықпалын тигізді.

1957 жылы ақпан айында КСРО Жоғарғы Кеңесі одақтас республикалардың заң саласындағы өкілеттігін кеңейту туралы қаулы қабылдайды. Бұл қаулыға сәйкес, 1958 жылғы 25 желтоқсанда КСРО және одақтас социалистік республикалардың қылмыстық сот ісін жүргізу Негіздері қабылданды. Қазақ Кеңестік Социалистік Республикасы тұңғыш рет өз қылмыстық іс жүргізу Кодексін 1959 жылғы шілдеде қабылдап, 1960 жылдың 1 қаңтарынан бастап ол Кодекс қолданысқа енгізілді. Бұдан кейінгі жылдарда бұл Кодекске көптеген өзгертулер мен толықтырулар енгізіліп отырды. Аталған кодекс 1997 жылдың 13 желтоқсанына дейін қолданылады.

Қазақстан тәуелсіздікке ие болғаннан кейін құқық салаларында да жаңа даму кезеңі басталады.

1994 жылдың 12 ақпанында бекітілген құқықтық реформаның мемлекеттік бағдарламасы жаңа құқықтық саясат бастады. Осы кезеңде біршама заңдар қабылданды.

Қазақстан Республикасы Президентінің 2009 жылғы 24 тамыздағы Қазақстан Республикасының 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған құқықтық саясат тұжырымдамасы туралы жарлығы қазіргі жаңа қылмыстық-процестік кодекстің қабылдануына түрткі болды деп айтсақ болады. Бұл кодекс 2014 жылдың 4 шілдесінде қабылданды.

Осылайша, қылмыстық іс жүргізу құқығын жетілдірудің негізгі бағыттары мыналарды қамтыды:

- Хаттамалық нысанның элементтерін пайдаланып, қылмыстық теріс қылықтарға қатысты қылмыстық сот ісін жүргізу тәртібін заңнамалық регламенттеу;
- Қылмыстық процесті жеңілдету және оның тиімділігін арттыру, оның ішінде сотқа дейінгі іс жүргізу тәртібін оңайлату;
- Тергеуге дейінгі тексеруді заңнамалық алып тастау;

- Қамауға алуға балама бұлтартпау шараларын, оның ішінде кепілді қолдануды кеңейту үшін жағдай жасау;
- Тараптардың келісуіне және келтірілген зиянның өтелуіне негізделген сот төрелігін қалпына келтірудің жаңа институттарын бірте-бірте енгізу;
- Процестік келісім институтын заңнамалық дамыту;
- Айыпталушылар мен күдіктілерге ғана емес, сонымен бірге жәбірленушілерге, куәлерге де қылмыстық істер бойынша білікті заң көмегін ұсыну тетігін одан әрі жетілдіру.

Қылмыстық процесс заңымен реттелетін қоғамдық қатынастар құқықтық нормалар түрінде бекітіледі және сондықтан заң құқықтық нормалардан құралады. Осыған байланысты процестік нормалар ұғымы және олардың құрылымы жөнінде сұрақ туындайды. Процестік нормалар деп қылмыстық процесс саласындағы қоғамдық қатынастарды реттеу мақсатында мемлекет белгілеген немесе мақұлдаған қылмыстық процесс субъектілерінің мінез-құлық ережелерін айтамыз. Бұл ұғым жалпы құқық теориясында айтылатын құқықтық нормалар ұғымына сәйкес келеді және процестік нормалар өзге құқықтық нормалар сияқты сипатталады. Яғни, процестік нормалар:

- 1) нормативтік құқықтық актілерде тұжырымдалып баян етілген;
- 2) олардың орындалуы тиісті мемлекеттік органдар мен олардың лауазымды адамдары, мемлекеттік емес ұйымдар және азаматтар үшін де міндетті;
- 3) олардың орындалуы қажет болған жағдайларда еріксіз көндіру амалдары арқылы қамтамасыз етіледі.

Процестік нормалар өзге құқық салаларының нормаларынан пәні бойынша ерекшеленеді. Бұл нормалар құқық қорғау органдарының іс жүргізу қызметін реттейтін болғандықтан, оған қатысатын субъектілердің құқықтары мен міндеттерін баян ету арқылы олардың мінез-құлық ережелерін белгілейді. Сөйтіп, процестік нормалар қылмыстық іс жүргізу қызметімен қатар осы саладағы қоғамдық қатынастарды да реттейтіндігі айқын болып табылады.

Қылмыс іс жүргізу саласындағы қатынастарды құқықтық нормалар арқылы реттеудің бірнеше амалдары бар. Ол амалдарға мыналар жатады: *міндеттеу, құқықтандыру және тыйым салу*. Осы амалдарға сәйкес келетін процестік нормалар міндеттеу, құқықтандыру және тыйым салу нормалары деп аталады. Мысалы, ҚПК-нің 34-бабына сәйкес, қылмыстық қудалау органы қылмыстық сот ісін жүргізу міндеттерін орындау мақсатында қылмыстық құқық бұзушылық белгілерін тапқан әрбір жағдайда өз құзыреті шегінде қылмыстық құқық бұзушылық оқиғасын белгілеуге, қылмыстық құқық бұзушылық жасауға кінәлі адамдарды әшкерелеуге, оларды жазалау үшін заңда көзделген барлық шараларды қолдануға, сол сияқты кінәсіз адамды ақтау үшін шаралар қолдануға міндеттелген. Қысқаша түрде «процестік нормалар» деп те айтамыз. Ал құқықтандыру нормалары қылмыстық процесс субъектілерінің заңға сәйкес өз құқықтарын қолдану, сондай-ақ іс-әрекеттер жүргізу мүмкіндігін білдіреді. Мысалы, күдіктінің қандай қылмыстық құқық бұзушылық жасағандығы жөнінде айыпталатындығын білуге, қорғаушы алуға, дәлелдемелер тапсыруға және т.б. құқықтары бар. Тыйым салу құқықтық нормаларының мысалы: тергеу әрекеттерін жүргізу кезінде азаптауға, зорлық-зомбылық көрсетуге, қорқытуға және өзге де заңсыз шараларды, қатыгез қарым-қатынасты қолдануға, сол сияқты оған қатысатын адамдардың өмірі мен денсаулығына қауіп төндіруге жол берілмейді (ҚПК-тің 197-бабының 4-бөлігі). Қорыта айтқанда, осындай құқықтық амалдарды қолдану арқылы қылмыстық іс жүргізу саласында туындайтын қатынастар заң актілерімен реттеледі.

Процестік қатынастардың реттелу механизмі ұғыну үшін жоғарыда айтылған амалдармен қатар процестік нормалардың құрылымын білу қажет. Бұл құқықтық нормалар өзге құқық салаларының нормалары сияқты үш мүшеден (элементтерден) тұрады: гипотеза, диспозиция және санкция.

Процестік норманы және оның құрылымын заңның баптарынан ажырата білу қажет. Яғни, процестік норма заңның бабымен тепе-тең болмайды. Сондықтан, заңның әр бабында оған сәйкес құқықтық норманың барлық элементтерінің, бірдей қамтылуы міндетті емес. Мысалы, ҚПК-тің 1-бабында қылмыстық сот ісін жүргізу тәртібі қандай заңдармен реттелетіндігі баян етілген. Бұл бапта процестік норманың гипотезасы (қылмыстық іс жүргізу кезінде) және диспозициясы (ҚПК қолданылады) бар, ал санкциясы көрсетілмеген. Алайда, бұл норма бұзылған жағдайда, оған байланысты қолданылатын санкция жоқ емес. Ол санкцияны ҚПК-тің жүйесінің негізінде анықтай аламыз. Мәселен, алдын ала тергеу жүргізу кезінде тергеуші заңның талаптарын бұзған болса, онда прокурор заңда көрсетілген шаралардың бірін қолдануы тиіс. Ондай жағдайдағы прокурор қолданатын шара — процестік санкция болып табылады. Осы айтылғандай, басқа да процестік нормалар бұзылған жағдайларда қандай санкция қолданылуға тиіс екендігі ҚПК-тің негізінде анықталады.

Процестік санкциялардың түрлерін басты екі топқа бөлуге болады: 1) сотқа дейінгі іс жүргізу сатыларында қолданылатын санкциялар; 2) сотта іс жүргізу сатыларында қолданылатын санкциялар.

Сотқа дейінгі іс жүргізу кезінде қолданылатын процестік санкциялардың мынадай түрлері бар: біріншіден, заңдылықтың сақталуын қадағалауына байланысты прокурор қолданатын шаралар (тергеушінің заңсыз қаулысын бұзу, оны іс жүргізуден босату, қылмыстық істі қосымша тергеуге қайтару); екіншіден, судьяның қылмыстық ізге түсу органдарының шешімдеріне берілген шағымдарды қарап, олардың қаулысын бұзуы, сондай-ақ прокурорға заңның бұзылуын жоюды міндеттеуі.

Сотта іс жүргізу сатыларында қолданылатын санкциялардың түрлеріне мыналар жатады: бірінші саты сотының қылмыстық істі қосымша тергеуге қайтаруы; апелляциялық саты сотының заңды күшіне енген

үкімді бұзып, істі бірінші саты сотының жаңадан қарауына жіберуі немесе қосымша тергеуге жіберуі, немесе үкімді өзгертуі; кассациялық саты сотының заңды күшіне енген төменгі саты соттарының үкімдерін (қаулыларын) өзгертуі немесе үкімді және бұдан кейін шығарылған соттың шешімдерін бұзып, істі бірінші саты сотының жаңадан қарауына жіберуі және т.б. Бұл аталған процесік санкциялардың маңызы — оларды қолдану арқылы қылмыстық істі жүргізуге қатысушы адамдардың (ұйымдардың) бұзылған құқықтарын қалпына келтіру, сондай-ақ қылмыстық процесің заңдарды дұрыс қолдану міндетін орындау қамтамасыз етілуге тиіс.

Келесі сұрақтарды ашуда ҚПК 3-6-баптарына талдау жасау қажет болады. Уақытқа қатысты қылмыстық іс жүргізу заңы қылмыстық сот ісін жүргізу, іс жүргізу әрекетін орындау, іс жүргізу шешімін қабылдау кезіне дейін күшіне енген қылмыстық іс жүргізу заңына сәйкес жүзеге асырылады. (ҚР ҚПК 5-бабы). Ережеге сай, заңның іс жүргізу әрекетіне ену сәті заңның өзінде белгіленеді (ҚР ҚПК 2015 жылдың 1 қаңтарында іс жүргізу әрекетіне және заңды күшіне енген болатын).

Кеңістіктегі Қылмыстық іс жүргізу заңы — бұл оның Қазақстан Республикасының барлық аумағында әрекет етуі. Қазақстан Республикасының аумағында қылмыстық сот ісін жүргізу қылмыс жасалған жерге қарамастан ҚПКке сәйкес жүргізіледі (ҚР ҚПК 3-бап). Қазақстан Республикасы аумағы қуаң далалық, әуелік, теңіздік, зендік кеңістік және құрлықтық шельф пен айрықша экономикалық аймақ болып саналады. Бұған қоса, Қазақстан Республикасы аумағына біздің мемлекеттің шетелдегі елшілігі мен өкілдігі, Қазақстан Республикасы туымен жүретін әуе және теңіз соты да енеді. Осы аумақта қылмыстық іс жасаған адам Қазақстан Республикасы заңы бойынша жауапқа тартылады.

Қылмыстық істер бойынша іс жүргізу тәртібі Қазақстан Республикасы азаматтары үшін, шетелдіктер мен азаматтығы жоқ адамдар үшін ортақ, бірдей. Бұл ереже ҚР ҚДЖК-нің 6-бабында «шетелдіктер мен азаматтығы жоқ адамдарға қатысты қылмыстық сот ісін жүргізу Қазақстан Республикасы Қылмыстық-процесік кодексіне сәйкес жүзеге асырылады. Қазақстан Республикасының халықаралық шарттарында белгіленген дипломатиялық немесе өзге де артықшылықтар мен иммунитеттерге ие адамдарға қатысты немесе олардың қатысуымен жүзеге асырылатын қылмыстық сот ісін жүргізудің ерекшеліктері ҚР ҚПК 57-тарауына сәйкес айқындалады» деп белгіленген.

Уақытқа қатысты заң әрекетінің тоқтатылуы одан бас тартуын, жаңа заңмен өзгертілуін, уақыт мерзімінің өтуін, шарттар мен жағдайлардың өзгеруін білдіреді.

Тақырып 5. Прокуратура органдарын ұйымдастыру мен қызметінің қағидаларының жүзеге асырылу мәселелері

1. Конституциялық принциптердің түсінігі мен мәні және олардың салалық принциптермен арақатынасы.

2. Прокуратура органдарының ұйымдастырылуы және қызметі.

3. ҚР прокуратура органдары мекемелер мен органдардың бірыңғай және орталық жүйе ретінде.

4. Мемлекеттік органдар мен лауазымды тұлғаларға тәуелденбей прокурорлармен өз өкілдіктерін іске асыру.

5. Прокурорлық қадағалаудың жариялылығы.

6. Прокуратура қызметіндегі алқалылығы, прокурор жұмысындағы өнегелі бастамалар.

Түйін сөздер: Прокуратура органдарының ұйымдастырылуы және қызметі, прокуратура қызметінің және ұйымдастырылуының принциптері, прокуратура органдары.

Мақсаты: студенттердің прокуратура қызметінің және ұйымдастырылуының принциптері туралы мағлұмат алуын қамтамасыз ету.

Прокуратураға қатысты оның ұйымдастырылуы мен қызметінің қағидасы деп — Қазақстан Республикасының Конституциясында, Қазақстан Республикасының «Прокуратура туралы» заңында, өзге де нормативтік құқықтық актілерде баянды етілген, прокуратураның мақсат- міндеттерін құқықтық тұрпатын айқындайтын, прокурорлар өз өкілеттіктерін іске асыру үшін. Қолданылатын құқықтық құралдарын және әдістерін сипаттайтын ережелерді айтамыз.

Ол ережелер немесе қағидалар Қазақстан Республикасының Конституциясының 83 бабында және «Прокуратура туралы» заңының 3 бабында шоғырланған.

Прокуратура төмен тұрған прокурорлар жоғары тұрған прокурорларға және Бас Прокурорға бағынатын бірыңғай орталықтандырылған жүйені құрайды.

Прокуратура өз өкілеттіктерін заңдылық, басқа мемлекеттік органдардан, лауазымды адамдардан тәуелсіз болу және Қазақстан Республикасының Президентіне ғана есеп беру қағидаттарында жүзеге асырады.

Прокуратура органдары өз функциялары мен өкілеттіктерін жүзеге асырған кезде олардың қызметіне араласуға тыйым салынады.

Прокуратура кәсіпкерлік субъектілерінің, ұйымдардың және мемлекеттік органдардың қызметіне араласуға, олардың қызметіне тексеріс тағайындауға, заңда көзделмеген негіздер бойынша ақпарат не құжаттар сұратуға құқылы емес.

Прокуратура органдары адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын қорғау туралы, мемлекеттік құпияларды және заңмен қорғалатын өзге де құпияны сақтау туралы заңнама талаптарына қайшы келмейтіндей деңгейде жария әрекет етеді.

Прокуратураның біртұтастығы деп оның құрамына кіретін органдар мен мекемелерінің бір жүйені қалайтындығы, сондай-ақ жоғарғы қадағалауды прокурорлардың бәріне амал-тәсілдерімен, жалпы нысандарда жүргізілгендігі, заңдылықты бұзушылыққа қарсы біркелкі құралдарды қолданылғандығы түсіндіріледі.

Біртұтас жүйеге кіретін аумақтық прокуратура мен мамандандырылған прокуратуралар, сондай-ақ мекемелер өз қызметін бір заңның негізінде іске асырады.

Прокуратураның орталықтандырылғандығы - прокуратура жүйесінің тек бір ғана орталықтан тек Бас прокурор тарапынан басқаратындылығымен түсіндіріледі.

Осы 2 элемент прокуратураның бір бүтінділігін және мызғымастығын білдіреді. Ал оны құптайтын заңдағы келесі мәселелер:

1. прокуратураның төменгілерін жоғарғыларының тағайындалуымен (Бас прокурор).
2. төмендегілер үшін жоғарыдағылардың талап-нұсқауларының атқару міндеттілігімен.
3. төмендегілердің қадағалау актілерінің жоғарыдағылардың кері шақырып алу құқығымен.
4. төменгілердің жоғарғылардың алдында есеп беру міндеттілігімен.

Заңның 3 бабына сәйкес, прокуратура өз қызметін басқа мемлекеттік органдардан олардың лауазымды тұлғаларынан, саяси партиялар мен қоғамдық бірлестіктерден, сондай-ақ азаматтардан тәуелсіз түрде жүзеге асырады.

Мұндай тәуелсіздік бірінші кезекте жоғарғы қадағалаудың заңға сәйкес, объективтік тұрғысынан іске асырылуы үшін қажет.

Прокуратураның тәуелсіздігі мынадай кепілдіктермен қамтамасыз етіледі:

1. заңдармен прокуратура жүйесі саясаттан алыстатылған, яғни прокурорларға қандай да болсын саяси партиялардың мүшесі болуға және олардың құқықтарын қорғауға тыйым салынады.
2. прокуратура жүйесі тек республикалық бюджет есебінен қаржыландырылады.
3. заңмен прокуратураның қызметіне араласуға тыйым салынған және оны бұзған жағдайда жауаптылық қарастырылған.
4. прокуратураның заңды талаптары мен қадағалау актілерін орындаудан бұлтару жауапкершілікке әкеп соғады.
5. прокуратура әлеуметтік жән құқықтық қорғаумен қамтамасыз етіледі.
6. прокурорларға ешкімнің тиіспеуі (иммунитет) қамтамасыз етіледі.

Тақырып 5. Прокуратура органдарын ұйымдастыру мен қызметінің қағидаларының жүзеге асырылу мәселелері

1. Конституциялық принциптердің түсінігі мен мәні және олардың салалық принциптермен арақатынасы.
2. Прокуратура органдарының ұйымдастырылуы және қызметі.
3. ҚР прокуратура органдары мекемелер мен органдардың бірыңғай және орталық жүйе ретінде.
4. Мемлекеттік органдар мен лауазымды тұлғаларға тәуелденбей прокурорлармен өз өкілдіктерін іске асыру.
5. Прокурорлық қадағалаудың жариялылығы.
6. Прокуратура қызметіндегі алқалылығы, прокурор жұмысындағы өнегелі бастамалар.

Түйін сөздер: Прокуратура органдарының ұйымдастырылуы және қызметі, прокуратура қызметінің

және ұйымдастырылуының принциптері, прокуратура органдары.

Мақсаты: студенттердің прокуратура қызметінің және ұйымдастырылуының принциптері туралы мағлұмат алуын қамтамасыз ету.

Прокуратураға қатысты оның ұйымдастырылуы мен қызметінің қағидасы деп – Қазақстан Республикасының Конституциясында, Қазақстан Республикасының «Прокуратура туралы» заңында, өзге де нормативтік құқықтық актілерде баянды етілген, прокуратураның мақсат- міндеттерін құқықтық тұрпатын айқындайтын, прокурорлар өз өкілеттіктерін іске асыру үшін. Қолданылатын құқықтық құралдарын және әдістерін сипаттайтын ережелерді айтамыз.

Ол ережелер немесе қағидалар Қазақстан Республикасының Конституциясының 83 бабында және «Прокуратура туралы» заңының 3 бабында шоғырланған.

Прокуратура төмен тұрған прокурорлар жоғары тұрған прокурорларға және Бас Прокурорға бағынатын бірыңғай орталықтандырылған жүйені құрайды.

Прокуратура өз өкілеттіктерін заңдылық, басқа мемлекеттік органдардан, лауазымды адамдардан тәуелсіз болу және Қазақстан Республикасының Президентіне ғана есеп беру қағидаттарында жүзеге асырады.

Прокуратура органдары өз функциялары мен өкілеттіктерін жүзеге асырған кезде олардың қызметіне араласуға тыйым салынады.

Прокуратура кәсіпкерлік субъектілерінің, ұйымдардың және мемлекеттік органдардың қызметіне араласуға, олардың қызметіне тексеріс тағайындауға, заңда көзделмеген негіздер бойынша ақпарат не құжаттар сұратуға құқылы емес.

Прокуратура органдары адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын қорғау туралы, мемлекеттік құпияларды және заңмен қорғалатын өзге де құпияны сақтау туралы заңнама талаптарына қайшы келмейтіндей деңгейде жария әрекет етеді.

Прокуратураның біртұтастығы деп оның құрамына кіретін органдар мен мекемелерінің бір жүйені қалайтындығы, сондай-ақ жоғарғы қадағалауды прокурорлардың бәріне амал-тәсілдерімен, жалпы нысандарда жүргізілгендігі, заңдылықты бұзушылыққа қарсы біркелкі құралдарды қолданылғандығы түсіндіріледі.

Біртұтас жүйеге кіретін аумақтық прокуратура мен мамандандырылған прокуратуралар, сондай-ақ мекемелер өз қызметін бір заңның негізінде іске асырады.

Прокуратураның орталықтандырылғандығы - прокуратура жүйесінің тек бір ғана орталықтан тек Бас прокурор тарапынан басқаратындылығымен түсіндіріледі.

Осы 2 элемент прокуратураның бір бүтінділігін және мызғымастығын білдіреді. Ал оны құптайтын заңдағы келесі мәселелер:

4. прокуратураның төменгілерін жоғарғыларының тағайындалуымен (Бас прокурор).
5. төмендегілер үшін жоғарыдағылардың талап-нұсқауларының атқару міндеттілігімен.
6. төмендегілердің қадағалау актілерінің жоғарыдағылардың кері шақырып алу құқығымен.
5. төменгілердің жоғарғылардың алдында есеп беру міндеттілігімен.

Заңның 3 бабына сәйкес, прокуратура өз қызметін басқа мемлекеттік органдардан олардың лауазымды тұлғаларынан, саяси партиялар мен қоғамдық бірлестіктерден, сондай-ақ азаматтардан тәуелсіз түрде жүзеге асырады.

Мұндай тәуелсіздік бірінші кезекте жоғарғы қадағалаудың заңға сәйкес, объективтік тұрғысынан іске асырылуы үшін қажет.

Прокуратураның тәуелсіздігі мынадай кепілдіктермен қамтамасыз етіледі:

3. заңдармен прокуратура жүйесі саясаттан алыстатылған, яғни прокурорларға қандай да болсын саяси партиялардың мүшесі болуға және олардың құқықтарын қорғауға тыйым салынады.

4. прокуратура жүйесі тек республикалық бюджет есебінен қаржыландырылады.

3. заңмен прокуратураның қызметіне араласуға тыйым салынған және оны бұзған жағдайда жауаптылық қарастырылған.

4. прокуратураның заңды талаптары мен қадағалау актілерін орындаудан бұлтару жауапкершілікке әкеп соғады.

5. прокуратура әлеуметтік жән құқықтық қорғаумен қамтамасыз етіледі.

6. прокурорларға ешкімнің тиіспеуі (иммунитет) қамтамасыз етіледі.

Тақырып 6. Прокурордың мәртебесі, өкілеттіктері және қызметінің кепілдігі мәселелері **Қылмыстық процестегі процессуалдық прокурордың мәртебесі**

1. Қылмыстық процестегі процессуалдық прокурордың өкілеттіктері

2. Процессуалдық қызметінің кепілдігі

Түйін сөздер: Қылмыстық процестегі процессуалдық прокурордың мәртебесі, қылмыстық процестегі процессуалдық прокурордың өкілеттіктері.

Мақсаты: студенттердің процессуалдық прокурордың мәртебесі, өкілеттіктері туралы мағлұмат алуын қамтамасыз ету.

2015 жыл басынан бері жаңа қылмыстық-процестік заңнамаға сәйкес процессуалдық прокурор институты енгізілген болатын. ҚР Қылмыстық-процестік кодексінің нормаларына сәйкес прокуратура басшысы процессуалдық прокурорды нақты қылмыстық іс бойынша тағайындайды, ол сотқа дейінгі тергеу барысында қадағалауды іске асырып, сотта мемлекеттік айыптауды қолдайды. Процессуалдық прокурор бірыңғай сотқа дейінгі тергеу тізілімінде қылмысты тіркеу сәтінен бастап тергеушіге басшылық жасап, процессуалдық әрекеттерді санкциялау туралы тергеушінің жеке қолдау хаттарын қарайды, осы қолдау хаттарды тергеу судьясының алдында қолдап, тергеушіге нұқсау береді, айыптау актісін бекітеді немесе оны дайындайды, айыпталушыны сотқа береді және егер олармен келіспеген жағдайда сот үкімдеріне наразылық білдіре алады. Процессуалдық прокурорды заңнамамен қарастырылған жағдайлардан басқа ешкім ауыстыра алмайды.

Тақырып 7. Прокурорлық қадағалаудың құқықтық актілері. Прокурорлық қадағалау актілері заңды бұзушылыққа қарсы әсер етудің негізгі құралы ретінде

Прокуратураның құқықтық актілерінің түсінігі мен жүйесі. Прокуратураның ұйымдастырылуы мен қызметін реттеуші актілер және олардың маңызы. Прокурорлық қадағалаудың тиімділігін қамтамасыз етуші актілер және олардың түрлері. Прокурорлық қадағалау актілеріне қойылатын талаптар.

Түйін сөздер: Прокурорлық қадағалаудың құқықтық актілері, Прокурорлық қадағалаудың құқықтық актілері жүйесі.

Мақсаты: студенттердің прокурорлық қадағалаудың құқықтық актілері туралы мағлұмат алуын қамтамасыз ету.

Прокуратура өз қызметінде жоғары дәрежелі қадағалауды және қылмыстық қудалауды іске асыра отырып, сақталуы мен атқарылуы міндетті нормативтік сипаттағы түрлі актілерді шығарады.

Елбасы өзінің 22 қаңтар 2001 жылғы арнайы жарлығымен Үкімет пен Парламентке прокурорлық қадағалау актілерін орындату міндеттілігін күшейту және жауаптылықты белгілеу жақтарын қарастырып, ұсыныс енгізуді талап етілген болатын.

Президенттің осы талабы 9 тамыз 2002 жылы заңда көрініс тапты. Мұнда 26-1 бабы пайда болды. Осы бапқа сәйкес қадағалау актілері заңды күшіне енген сот қаулылармен теңестіріліп, мемлекеттік мәжбүрлеу шараларын қолдану арқылы орындалатындығы көрсетілген.

«Қазақстан Республикасының Прокуратурасы туралы» заңының 18 бабына сәйкес прокуратураның құқықтық актілері жіктеледі:

- 1) прокурорлық қадағалау актілері: наразылық, санкция, нұқсау, ұсыну, қаулы;
- 2) прокурорлық ден қою актілері: өтінішхат, арыз, үндеу, заңды түсіндіру;
- 3) прокуратураны ұйымдастыру және оның қызметі мәселелерін реттейтін актілер: бұйрықтар, өкімдер, ережелер, нұсқаулықтар, регламенттер және басқалар құрайды.

Прокуратураның ведомстволық актілері оның жүйесіне кіретін органдар мен мекемелердің бәріне қатысты нормативтік күші болады, оларды басшылыққа алу және орындау міндетті болып саналады, ал кейбіреулердің ведомстволық күші де болады.

Бас Прокурордың бұйрықтары, нұсқаулары және өкімдері прокуратура органдары мен мекемелерінің жүйесі үшін басшылыққа алуға және орындауға міндетті болып саналады және олардың нормативтік күші болады. Олардың кейбіреулері ведомстволық болып саналады. Мысалы, қылмыстар жөніндегі

арыздарды, хабарламаларды және шағымдарды қабылдау, тіркеуге және есепке алу, сондай-ақ қарау туралы инструкция прокуратура мен қатар Ұлттық қауіпсіздік органдары, Ішкі Істер органдары, Қаржы полициясы және басқа да қылмыстық қудалауды іске асырушы органдар үшін де міндетті.

Прокурорлық қадағалау актілері деп Бас Прокурордың және оған бағынышты прокурорлардың Конституция мен заңнамаға сәйкес және олардың талаптарын орындау мақсатында анықталған заңды бұзушылықты жою, бұзылған құқықтарды қалпына келтіру, оған кінәлілердің жауаптылығын шешу, және құқық бұзушылықтың себеп-салдарын жою үшін қолданылатын құқықтық құралын айтамыз.

Бұл актілердің органдар мен лауазымды тұлғалардың және азаматтардың атқаруы үшін міндетті күші болады, сондай-ақ нормативтік сипатымен белгіленеді.

«Қазақстан Республикасының Прокуратурасы туралы» заңның 18 бабының 1-1) п.п.

нормативтік құқықтық актілердің заңды күшін тоқтата тұратын қадағалау актілері жариялануы тиіс.

Прокурорлық қадағалау актілері мазмұнына қарай үш топқа жіктелінеді:

1. Заңдылықты бұзушылықты жоюға бағытталған актілер: *наразылық, ұйғарым, нұсқау.*

2. Бұл топтағы актілер арқылы прокурорлар өздерінің шешімдерін қабылдайды. Олар: *санкция, өтініш.*

3. Бұл топтағы актілер құқық бұзушылықтың алдын-алу немесе болған себеп-салдарын жою үшін қажет (профилактика). Олар: *заңды түсіндіру, ұсыныс.*

Әрбір актінің ерекшеленетін сипаты болады. **1. Мазмұнына сәйкес:** *Наразылық* – бұл қарсы тұру (шығу); *санкция* – біреудің шешімін құптау, қолдау; *нұсқау мен ұйғарым* – талап қою; *заңды түсіндірі мен ұсыныс* – ескерту, алдын-алу; *қаулы* – бұл шешім; *талап арыз* – бұл өтініш.

2. Орындалу міндеттілігі бойынша: келіспеуге рұқсат етілмейтіндер – *ұйғарым,*

нұсқау, санкция, қаулы, заңды түсіндіру; келіспеуге рұқсат етілгендер – *наразылық, өтініш, ұсыныс.*

3. Тұлғаларына және адресатына байланысты: *өтініш* – тек сотқа жолданады;

санкция мен нұсқау – қылмыстық қудалауды іске асыратын органдарға жолданады; *наразылық* – органдар мен лауазымды тұлғаларға жолданады; *заңды түсіндіру* – тұлғалардың барлығына қатысты; *ұйғарым мен ұсыныс* – азаматтардан басқа тұлғалардың барлығына жолданады; *қаулымен* прокурор өз шешімдерін қабылдайды.

4. Орындалу мерзіміне байланысты: Прокурордың өзі белгілеген мерзім ішінде атқарылуға тиістілер – *ұйғарым, нұсқау, санкция, қаулы, заңды түсіндіру;* Заңда белгіленген мерзімде орындалуға тиістілер – *наразылық (10 күн), ұсыныс (1 ай), өтініш (1*

ай).

Прокурорлық қадағалау актілеріне қойылатын талаптар:

1. Бұл актілердің мазмұны құқық бұзушылықтың сипатына сәйкес болуы тиіс. Мыс: *наразылық* заңды бұзу арқылы шығарылған актіге қарсы қойылуы тиіс.

2. Қадағалау актілері өз уақытында, қажетті жағдайда шұғыл түрде шығарылуы тиіс, осылайша олардың тиімділігі артады және қажетті нәтижеге қол жеткізеді.

3. Прокурордың түйіндері мен ұсыныстары дәйекті және негізді болуға тиіс. Олар нақтылай деректерден шығуы қажет.

4. Қадағалау актілерінің нысаны мен мазмұны ұйқастығымен байқалуы тиіс. Яғни актілердің нысаны оның мазмұнын ашуы тиіс.

5. Қадағалау актісі заңи тұрғыдан және стилистикалық жағынан сауатты жазылуы тиіс. Егер актілер осы қойылған талаптарға сәйкес болса, олар өз мақсатын орындай алады.

Тақырып 8. Заңдылықтың сақталуына жоғары қадағалау

1. Заңдардың орындалуын прокурорлық қадағалаудың мәні, объектілері, мәні және шектері
2. Прокурордың заңдардың орындалуын қадағалауды жүзеге асыру жөніндегі өкілеттіктері Анықталған заң бұзушылықтарға прокурорлық ден қою актілері
3. Заңдардың орындалуын прокурорлық қадағалауды ұйымдастыру әдістемесінің негіздері
4. ҚР мемлекеттік билік органдарының нормативтік құқықтық актілерінің заңдылығын прокурордың қадағалауы
5. Прокурордың қылмыстық істер бойынша функциялары мен іс жүргізу өкілеттіктері мәселелері

Түйін сөздер: Прокурорлық қадағалау, заңдылық

Мақсаты: студенттердің Заңдардың орындалуын прокурорлық қадағалаудың мәні, объектілері, мәні және шектері туралы мағлұмат алуын қамтамасыз ету.

Заңдардың орындалуын прокурорлық қадағалау қадағалау органдары мен мекемелерінің әкімшілік-өкімдік (басқарушылық) қызметінде заңдардың орындалуын бақылаудан тұратын прокурорлық қадағалаудың дербес саласы болып табылады.

Әдебиеттерде бұл қызмет бағытын анықтау үшін "жалпы қадағалау" ұғымы жиі қолданылады. Бұл термин тек ғылыми. Қолданыстағы заңнамада мұндай анықтама жоқ.

Жалпы қадағалаудың негізгі мазмұны ҚР Бас Прокуроры мен оған бағынысты төмен тұрған прокурорлар мемлекеттік басқару органдары, ҚР мемлекеттік билік органдары, жергілікті өзін-өзі басқару органдары, сондай-ақ аталған органдардың лауазымды адамдары шығаратын іс-қимылдардың, шешімдер мен құқықтық актілердің ҚР Конституциясына және қолданыстағы өзге де заңдарға сәйкес келуін қадағалауды жүзеге асырады ҚР аумақтары.

Жалпы қадағалаудың ерекшелігі:

1. Қадағалау объектілерін неғұрлым кең қамтуда, көлемді нысанда, ауқымды шектерде, құқықтық құралдар мен қадағалау қызметінің салаларында. Мысалы, кейбір ғалымдар жалпы қадағалау аясында 60-тан астам бағытты анықтайды.

2. Прокурорлық қадағалаудың өзге салалары үшін базалық сипатта. Қадағалау қызметінің барлық дерлік басқа бағыттары, соның ішінде прокурорлық қадағалаудың арнайы салалары, қадағалау органдары мен мекемелерінің ерекшеліктерін ескере отырып, заңдардың орындалуын және құқықтық актілердің заңдылығын қадағалаудың ерекше жағдайлары болып табылады. Сондықтан прокурор жалпы қадағалау шеңберінде пайдаланатын құқықтық құралдар (негізінен актілер мен өкілеттіктер), егер Прокуратура туралы заңда керісінше көрсетілмесе, қызметтің барлық басқа салалары мен бағыттарында әдепкі бойынша қолданылады.

Заңдардың орындалуын және құқықтық актілердің заңдылығын прокурорлық қадағалаудың негізгі міндеттері:

мемлекеттік және муниципалды органдардың, мекемелердің және лауазымды тұлғалардың қызметіндегі заңдардың бұзылуын анықтау;

анықталған заң бұзушылықтарды жоюға жедел шаралар қабылдау;

заңдарды бұзудың алдын алу шараларын қабылдау;

заңдардың бұзылуына себеп болған себептерді және оларға ықпал ететін жағдайларды жоюға шаралар қабылдау;

заңдарды бұзуға жол берген адамдарды анықтау және оларды жауапкершіліктің тиісті түрлеріне тарту шараларын қабылдау.

Тақырып 9. Адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарының сақталуын қадағалау.

Азаматтардың шағымдарын шешу бойынша жұмысты ұйымдастыру

Адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарының сақталуын қадағалау

ҚР прокуратура жүйесінде азаматтардың өтініштерін қарау және қабылдау тәртібі

Прокурордың адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын қорғау саласындағы өкілеттіктері

Осы саладағы прокурорлық қадағалаудың басым бағыттары және жұмысты ұйымдастыру

Түйін сөздер: Прокурорлық қадағалау, заңдылық

Мақсаты: студенттердің Адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарының сақталуын қадағалаудың мәні туралы мағлұмат алуын қамтамасыз ету.

Қазақстан Республикасы адамы мен азаматының негізгі құқықтары Қазақстан Республикасы Конституциясының II тарауының 10-39-баптарында көзделген. Елдің Негізгі Заңының бөлігі бола отырып, олар адам мен азамат қатысатын қоғамдық қатынастардың әртүрлі салаларын реттейтін заңнамада белгілі бір құқықтарды кейіннен нақтылаудың құқықтық негізі болып табылады. Осы қатынастарға қатысатын адамның құқықтары мен бостандықтары заңнаманың әртүрлі түрлерімен анықталады және реттеледі. Бұл қылмыстық іс жүргізу, азаматтық іс жүргізу, Әкімшілік, еңбек, тұрғын үй және басқа да көптеген заң түрлері. Бұл құқықтарды

қорғау прокуратура органдарының қадағалау қызметінің басым міндеттерінің бірі болып табылады, оның ішінде Батыс Қазақстан облысының прокуратура органдары да бар.

Конституциялық реформалар жағдайында азаматтардың қорғалуы ерекше маңызға ие болады.

Осыған байланысты талқылауға арналған көптеген тақырыптардың бірі прокуратураның құқық қорғау әлеуетін сақтау және нығайту мәселесі болып қала береді, оның иллюстрациясы прокурорлардың Қазақстан Республикасы Конституциясының сақталуын және заңдардың, сондай-ақ азамат пен Адамның құқықтары мен бостандықтарының орындалуын қадағалау жөніндегі өкілеттіктері болып табылады.

ҚР Конституциясында және адам және азамат құқықтары саласындағы заңнамада көзделген мемлекеттің экономикалық, саяси, әлеуметтік және өзге де құрылымдарымен қамтамасыз етіледі. Прокуратура органдары мен оларды басқаратын ҚР Бас прокуроры бұл құқықтар мен бостандықтарды бұзушылықтарды анықтау және оларға шаралар қолдану арқылы кез келген қол сұғушылықтан қорғайды

бұзылған құқықтарды жою, яғни қалпына келтіру.

2022 жылғы қарашада "Прокуратура туралы" Конституциялық заңның қабылдануымен прокуратураның құқық қорғау әлеуеті айтарлықтай күшейтілгенін ерекше атап өтеміз. Мәселен, 4-баптың бірінші абзацы ҚР Конституциясының 1-бабымен корреспонденттелген және прокуратураны адамды, оның өмірін, құқықтары мен бостандықтарын қорғау, мемлекеттің жоғары құндылықтары ретінде, Қазақстан Республикасының аумағында заңдылықты қамтамасыз ету мақсатында өз міндеттерін жүзеге асыратын орган ретінде айқындайды.

Сол жерде "Прокуратура" туралы Конституциялық заңның 4-бабында прокуратура адамды, оның өмірін, мемлекеттің жоғары құндылықтары ретіндегі құқықтары мен бостандықтарын қорғау, Қазақстан Республикасының аумағында заңдылықты қамтамасыз ету мақсатында мынадай міндеттерді жүзеге асырады:

1) адамның және азаматтың бұзылған құқықтары мен бостандықтарын, заңды тұлғалардың, қоғамның және мемлекеттің заңмен қорғалатын мүдделерін қорғау және қалпына келтіру;

2) заңдылықты бұзушылықтарды, оларға ықпал ететін себептер мен жағдайларды, сондай-ақ олардың салдарын анықтау және жою;

3) құқық қорғау және өзге де мемлекеттік органдардың заңдылықты, құқықтық тәртіпті және қылмысқа қарсы күресті қамтамасыз ету жөніндегі қызметін үйлестіру;

4) Қазақстан Республикасының заңдарында және Қазақстан Республикасы Президентінің актілерінде айқындалатын өзге де міндеттер.

Осылайша, прокуратураның адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарының сақталуын қадағалау жөніндегі қызметі жасалған заң бұзушылықтың жолын кесу қажет болған жағдайда да, оның алдын алған жағдайда да қатаң уәждемелік сипатта болады.

Прокуратураға аталған қадағалау саласында өкілеттіктерді бекіту кездейсоқ емес, өйткені құқықтар тұрақты сақталған жағдайда ғана заңның үстемдігін, бірлігін және заңдылықты нығайтуды қамтамасыз етуге болады. Басқаша айтқанда, прокурорлық қадағалау тек заңдардың орындалу саласымен байланысты.

2023 жылдың өткен кезеңінде облыс прокуратурасының азаматтардың еңбек құқықтарының сақталуын қадағалау функциясын жүзеге асыру жарқын мысал болып табылады.

Мәселен, 2023 жылдың өткен кезеңінде қоғамдық мүдделерді қорғау саласында облыс прокуратурасының органдары еңбек заңнамасына сәйкес ұжымдық шарттарды келтіру жолымен 610 азаматтың құқықтарын қорғады, бұған дейін ұжымдық шарттарда жұмыс берушілер алып тастаған демалыс және мереке күндері үстеме жұмыстарды орындағаны үшін көзделген төлемді қалпына келтірді.

Тақырып 10. Жедел-ізвестіру және қарсы барлау қызметін, анықтауды және алдын ала тергеуді жүзеге асыратын органдармен заңдардың орындалуын прокурорлық қадағалау

Жедел ізвестіру қызметі, тергеу және алдын ала анықтау органдармен заң қолдануды қадағалаудың мәні, түсінігі және міндеттері. Актілер және қадағалауды іске асыру бойынша құқықтық құралдар. Прокурор өкілеттілігі. қылмыстық істерді қозғау заңдылығын қадағалау.

2. Адам мен азаматтың бостандығын және конституциялық құқықтарын қозғайтын мәселелер бойынша қадағалауды іске асырудың ерекшеліктері (ұстау және қамау, тінту өндірісі және алу, пошталықтелеграфтық корреспондентке тыйым салу, телефондық сөйлесулерді тыңдау және т.б.).

3. Алдын-ала тергеу өндірісінің жалпы шарттарының қолдануын қадағалау. Прокурормен тергеушінің өзара қарым-қатынастары.

4. Тергеудің тоқтата тұру заңдылығын қадағалау.

5. Алдын ала тергеудің аяқталу заңдылығын қадағалау. Айыптаушы қорытындымен түскен іс бойынша прокурордың шешімі және шаралары.

Түйін сөздер: тергеу мен алдын ала анықтау, жедел ізвестіру қызметі.

Мақсаты: студенттердің жедел ізвестіру қызметі, тергеу мен алдын ала анықтау заңдылығына прокурорлық қадағалау бойынша мағлұмат алуын қамтамасыз ету.

Жедел ізвестіру заңдылығын қадағалау прокуратура қызметінің жаңа саласы, өйткені, мемлекеттің бұл арнайы қызметі тұңғыш рет 15.09.94 ж. заңдастырылды, яғни

«Жедел іздестіру туралы» заң қабылданды, бұған дейін мемлекет қызметінің бұл түрі жария емес (құпия) ведомстволық нормативтік актілермен реттеп келді.

Прокурорлардың ішіндегі тек облыстық және Бас прокурор ғана жедел іздестіру істерімен танысуға құқылы болады, қалғандарының мұндай мүмкіндігі заң түрінде болған жоқ. 16.03.01 ж. аталған заңға және ҚІЖК-не өте көлемді өзгерістер енгізілді.

ТМД мемлекетінің тәжірибесінде жоқ тұңғыш рет жедел іздестіру қызметінің нәтижесін жария ету мүмкіндігі жөніндегі норма енгізілді.

Жедел іздестіру қызметіне араласқан қызметкерді, тіпті оның барысында агенттік қызмет жасаған адамдарды куә ретінде іске тарту мүмкіндігін туғызып отыр.

9.08.02 ж. «Прокуратура туралы» заңға енгізілген толықтыруға сәйкес (29 б. 2-1), 2-2) п.) енді прокурор жедел іздестіру шараларын өз бастамасымен жүргізуді тапсыра алады.

Жедел іздестіру қызметін қадағалаудың өзектілігі ең алдымен, азаматтардың ата заңмен кепілдік берілген құқықтары мен бостандықтарының сақталуын қадағалау болып табылады. Өйткені қылмысқа қарсы күрес жүргізетін органдар мен олардың лауазымды тұлғалары қызмет міндеттерін асыра пайдалану құқықтар мен бостандықтарына нұқсан келтіріп жатады. (Мысалы, 1986 жылы желтоқсан айында қозғалыс нәтижесінде көптеген азаматтарды мемлекеттік қауіпсіздік қызметкерлері кино, видео документтерімен қылмыстық жауаптылыққа тартып, жаза қолдану фактілері болған).

Сондықтан да Жедел іздестіру қызметін заң реттеуі қажет. Бұл қызметтің заңдылығын қадағалайтын прокурр арнайы дайындықтан өткен мемлекеттік құпияға тиісінше рұқсат түрін алған болуы тиіс және өз кезегінде құпияны жария етпеу жөнінде қолхат береді.

Тергеу мен анықтаманың заңдылығын қадағалау мынадай мақсаттарды алға қойып іске асырады:

1. бірде-бір қылмыстың ашылмай қалмауын, сондай-ақ қылмыс жасаған бірден-бір адамның жауаптылықтан бой тасалап кетпеуін көздейді.
2. азаматтарды қылмысқа күдікпен ұстау тек қана заңда көрсетілген негіздер мен тәртіп бойынша іске асыруды көздейді.
3. ешкімнің қылмыстық жауапкершілікке заңсыз және дәйексіз тартылмауын және құқықтың заңсыз шектелмеуін көздейді.
4. заңмен белгіленген қылмыстық істерді қозғау, тергеу тәртібінің, мерзімдерінің қылмыстық іс жүргізуге қатысушылардың және басқа азаматтардың құқықтарының сақталуын көздейді.
5. қылмыстарды тергеу барысында заңдардың олардың жан-жақтылығын, толықтылығын және объективтілігін қамтамасыз ету жөніндегі, айыпкердің жауаптылығын жеңілдететін және ауырлататын мән-жайларды қамтамасыз ететін талаптардың сақталуын көздейді.
6. қылмыстың болуына себеп болған мән-жайларды анықтап, оларды жою шараларын іске асыруды көздейді.

Бас прокурордың тергеудің заңдылығын қадағалау жөніндегі бұйрығында көрсеткен басымдылық ететін бағыттары:

1. адам мен азаматтардың қылмыстық іс жүргізу барысында конституциялық құқықтары мен бостандықтарының сақталуын қадағалау.
2. ҚР-ның «Сыбайлас жемқорлық пен ұйымдасқан қылмысқа қарсы күрес жүргізу туралы» заңның қолданылуын қадағалау.
3. қылмыс туралы арыздар мен хабарламалардың қабылдануы, тіркеу мен есепке алынуын және шешілуінің заңдылығын қадағалау.
4. нашақорлық және психотроптық заттардың заңсыз айналымына қарсы жүргізілетін күрес туралы заңдардың қолданылуын қадағалау.

5. экономика және қаржы саласындағы қылмысқа қарсы күрес жөніндегі заңдылықтардың қолданылуын қадағалау.
6. қылмыстың ұйымдасқан түрлеріне қарсы күрес жөніндегі заңдардың қолданылуын қадағалау.
7. қылмыстың жағдайы мен ашылу мәселелерін зерттей отырып, оның тууына себеп болған мән-жайларды жою шараларын қарастыру.

Прокуратура Конституцияға, «Прокуратура туралы» заңға сәйкес және қылмыстық іс жүргізу заңдарымен белгіленген тәртіп пен шекте қылмыстық қудалауды жүзеге асырады.

Қылмыстық қудалауды жүзеге асыра отырып, прокурор:

1. оқиға болған жерді қарауға қатысуға, сараптама тағайындауға, сондай-ақ қылмыстық іс қозғау туралы мәселені шешу үшін қажетті басқа да іс-әрекеттер жасауға құқылы;
2. қылмыстық іс қозғайды немесе қылмыстық іс қозғауға рұқсат беруден бас тартады;
3. анықтама немесе алдын-ала тергеу жүргізу үшін тиісті органға прокуратура қозғаған қылмыстық істерді береді;
4. заңда көзделген жағдайларда жедел-іздістіру қызметін, анықтау мен тергеуді жүзеге асыратын лауазымды адамдардың жасайтын іс-әрекетіне санкция береді;
5. жекелеген тергеу әрекеттері бойынша іс жүргізуге қатысады;
6. қол сұғуға болмайтын құқыққа ие адамды қылмыстық жауапкершілікке тартуға келісім алу үшін ұсыныс енгізеді;
7. істі сотқа жібереді.

Айыптау қорытындысымен келіп түскен қылмыстық істі зерделеу кезінде прокурор немесе оның орынбасары анықтама мен тергеу органдарының заңдардың талаптарын сақтауын және айыптыны сотқа беру үшін негіздердің жеткілікті екенін тексеруге міндетті.

Қылмыстық істі сотқа қарау үшін жеткілікті негіздер болған жағдайда прокурор немесе оның орынбасары істі сотқа жібереді.

Істі сотқа жіберген кезде прокурор:

1. істің жүргізілуін тоқтатуға немесе адамға қатысты қудалауды тоқтатуға;
2. айыптау қорытындысынан жекелеген айыптау тармақтарын алып тастауға, жеңілірек ауыр қылмыс туралы заңды қолдануға;
3. тыю шарасын таңдап алуға, өзгертуге немесе жоққа шығаруға;
4. қосымша тергеу жүргізу үшін қылмыстық істі қайтаруға құқылы.

Тақырып 11. Қылмыстық-процестік мәжбүрлеу шараларын қолданудың заңдылығына қадағалау

Күдікті ретінде ұстаудың заңдылығын тексеру мәселелерін талқылау

Адамның күдікті деп танылуының заңдылығын тексеру мәселелері

Бұлтартпау шараларын қолданудың заңдылығын тексеру мәселелері. Прокурордың бұлтартпау шараларын қолдану, олардың мерзімдерін ұзарту, Қылмыстық-процестік мәжбүрлеудің өзге де шараларын қолдану және сот шешімі негізінде, сондай-ақ сот алдын ала тергеу органдарының әрекеттері мен шешімдеріне шағымдарды қараған кезде жол берілетін процестік әрекеттерді жүргізу туралы шешім қабылдаған кезде сот отырыстарына қатысуы.

Түйін сөздер: сотқа дейінгі тергеп-тексеру, прокурор қылмыстық процестің қатысушысы, прокурордың процессуалдық жағдайы.

Мақсаты: студенттердің сотқа дейінгі тергеп-тексеру барысында прокурордың өкілеттіктері туралы мағлұмат алуын қамтамасыз ету.

Процестік мәжбүрлеу шаралары деп қылмыстық іс жүргізу міндеттерін орындауды қамтамасыз ету мақсатында өкілетті мемлекеттік органдар заңның талаптарын сақтай отырып жеке тұлғаларға қолданылатын еріксіз көндіру амалдарын айтамыз. Бұл шаралар, олардың сипатына қарай, әр түрлі болып келеді. Олардың

кейбірі тек күдіктіге, айыпталушыға ғана қолданылатын болса, екіншілері – өзге процеске қатысушыларға да қолданылады.

Процестік мәжбүрлеу шараларының шарттары — әділ сот мақсаттарының жетістігіне жету қажеттілігі, қылмыстық сот өндірісі мен үкімді орындауға қатысты тәртіптерді анықтаумен қамтамасыз етілуі. Процестік мәжбүрлеу шаралары тек кедергі болған жағдайда және іс қозғалысына қатысты кедергілердің пайда болу мүмкіндігі шынайы туындаған жағдайда қолданылады.

Процестік мәжбүрлеу шараларының негізіне:

1) қылмыстық істің болуы;
2) оған қатысты субъектілердің болуы (прокурор, анықтаушы, тергеуші, және өз өндірісінде істі қабылдаған және қарсылық білдірмеген сот);

3) оған қатысты объект (қылмыстық іс жүргізу заңның әрекеттері тағылатын тұлғалар) жатады.

Сотқа дейінгі тергеп-тексеру басталған қылмыстық іс заңды түрде процестік мәжбүрлеу үшін қызмет етеді, себебі, онда қоғамға қауіпті әрекеттердің жүзеге асуы туралы қорытындылар болуы мүмкін. Мәжбүрлеу шаралары іс тоқтатылғаннан кейін қолданылуға тиісті емес.

Қылмыстық іс жүргізу заңы мәжбүрлеу шараларын үш топқа бөледі:

- ❖ Күдіктіні ұстау, жеткізу (17-Тарау);
- ❖ Бұлтартпау шаралары (18-Тарау);
- ❖ Өзге де мәжбүрлеу шаралары (19-Тарау).

Қылмыстық құқық бұзушылық жасаудағы күдіктіні ұстап алу – қылмыстық қудалау органы қылмыстың жолын кесу және оған күзетпен ұстау түріндегі бұлтартпау шарасын қолдану туралы мәселені шешу мақсатында немесе адамның жасырынуы не неғұрлым ауыр қылмыс жасауы мүмкін деп пайымдауға негіздер болса, қылмыстық теріс қылық бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету үшін қолданатын процестік мәжбүрлеу шарасы. Ұстау тосын қолданылатын, қысқа мерзімді күзетке алу белгілерімен ерекшеленеді, оның ерекше негіздемесі, мақсаты, шара қолдану әрекеттері болады. Ұстау әрқашан тосын іс жүргізулік әрекеті деп танылады, сондықтан соттың санкциясыз қылмыстық ізге түсудің бастапқы сатыларында ғана жүзеге асады.

Қылмыстық қудалау органының лауазымды адамы, мына негіздердің бірі:

1) осы адам қылмыс жасау кезінде немесе тікелей оны жасағаннан кейін ұсталған;
2) көзімен көргендер (куәлар), оның ішінде жәбірленушілер қылмыс жасаған адам ретінде осы адамды тікелей көрсетсе не ол адамды ҚПК-нің 130-бабында көзделген тәртіппен ұстап алған кезде;

3) осы адамда немесе оның киімінде, өзінің бойында немесе тұрғынжайында қылмыстың анық іздері табылған кезде;

4) жедел-ізвестіру қызметінің және (немесе) жасырын тергеу әрекеттерінің заңға сәйкес алынған материалдарында адамға қатысты ол жасаған немесе жасауға дайындап жатқан қылмыс туралы анық деректер болғанда, бас бостандығынан айыру түрінде жаза тағайындалуы мүмкін қылмыс жасады деп күдік келтірілетін адамды ұстап алуға құқылы.

Жәбірленушінің, сондай-ақ кез келген өзге азаматтың қылмыстық құқық бұзушылық жасаған адамды оның өзге де қолсұғушылықтар жасау мүмкіндігінің жолын кесу мақсатында ұстап алуға және оны қылмыстық қудалау органына немесе өзге де мемлекеттік билік органына беру не жеткізу үшін оның жүріп-тұру еркіндігін шектеуге құқығы бар.

Жеткізу – адамның қылмыстық құқық бұзушылыққа қатыстылығын анықтау мақсатында үш сағаттан аспайтын мерзімге қолданылатын процестік мәжбүрлеу шарасы.

Қылмыстық құқық бұзушылық жасады деп күдік келтірілген адамды процестік ұстап алу тәртібі ҚПК-нің 131-бабында бекітілген. Адамды қылмыстық құқық бұзушылық жасады деген күдік бойынша ұстап алу кезінде қылмыстық қудалау органының лауазымды адамы оның қандай қылмыстық құқық бұзушылық жасады деген күдік бойынша ұстап алынғанын ауызша хабарлайды, оған қорғаушы шақыру құқығын, үнсіздік сақтау құқығын және оның айтқандары сотта оған қарсы қолданылуы мүмкін екендігін түсіндіреді. Егер ұстап алынған адам қазақ және (немесе) орыс тілдерін білмесе не ұстап алу кезінде алкогольден, есірткіден, уытқұмарлықтан масаң күйде не психосоматикалық ауру жағдайында өзіне түсіндірілген құқықтарын барабар қабылдай алмаса, онда күдіктінің құқықтарын түсіндіру одан күдікті ретінде жауап алу басталғанға дейін тиісінше аудармашының (қажет болған кезде) және (немесе) қорғаушының қатысуымен жүзеге асырылады, бұл туралы жауап алу хаттамасында белгі жасалады.

Ұстап алуды жүзеге асыратын адам ұстап алынған адамда қару не қару ретінде пайдаланылуы мүмкін немесе қолдануға тыйым салынған нәрселер және дәлелдеуде пайдаланылуы мүмкін өзге де нәрселер бар не ол өзінің қылмыстық құқық бұзушылық жасағандығын әшкерелейтін дәлелдемелерден құтылуға әрекет жасайды деп пайымдауға негіз болған жағдайларда немесе өзге де қажетті жағдайларда ҚПК-нің 255-бабында көзделген қағидаларды сақтай отырып, ұстап алынған адамның жеке басына дереу тінту жүргізуге құқылы.

ҚПК-тің 133-бабына сәйкес, қылмыстық құқық бұзушылық жасады деген күдік бойынша ұстап алынған адам, егер:

- 1) қылмыстық құқық бұзушылық жасады деген күдік расталмаса;
- 2) ұстап алынған адамға күзетпен ұстау түріндегі бұлтартпау шарасын не қамаққа алу не Қазақстан Республикасының шегінен тысқары жерге шығарып жіберу түріндегі жазаны қолдануға негіздер болмаса;
- 3) ұстап алу ҚПК-тің 131-бабының талаптарын елеулі түрде бұза отырып жүргізілген болса;

4) ұстап алу үшін заңды негіздер болмаса, сотқа дейінгі тергеп-тексеруді жүзеге асырып жатқан адамның немесе прокурордың қаулысы бойынша босатылуға жатады.

Жалпы, қалыптасқан ұйғарымда қылмыстық процестегі бұлтартпау шаралары деп қылмыстық іс жүргізу заңымен арнайы көзделген құралдар түсініледі, оларды қолдану күдіктіге белгілі бір психологиялық әсер етеді немесе анықтау, алдын ала тергеу және соттан жасырыну мүмкіндігінен айыру мақсатында оның жеке басының бостандығын шектейді.

Күдікті, айыпталушы қылмыстық қудалау органдарынан немесе соттан жасырынып жүр не істі объективті тергеп-тексеруге немесе сотта талқылауға кедергі келтіреді не қылмыстық әрекетпен айналысуды жалғастырады деп пайымдауға жеткілікті негіздер болған кезде, сондай-ақ қылмыстық процесті жүргізетін орган үкімнің орындалуын қамтамасыз ету үшін өз өкілеттіктері шегінде осы адамдарға ҚПК-нің 137-бабында көзделген бұлтартпау шараларының бірін қолдануға құқылы.

Мыналар:

- 1) ешқайда кетпеу және тиісті мінез-құлқы туралы қолхат;
- 2) жеке кепілгерлік;
- 3) әскери қызметшіні әскери бөлім қолбасшылығының байқауда ұстауына беру;
- 4) кәмелетке толмаған адамды қарауда ұстауға беру;
- 5) кепіл;
- 6) ұйқамақ;
- 7) күзетпен ұстау бұлтартпау шаралары болып табылады.

Әскери қызметшіні әскери бөлім қолбасшылығының байқауда ұстауына беруді және күзетпен ұстауды қоспағанда, қажет болған кезде бұлтартпау шарасы қолданылған адамға қатысты электрондық бақылау құралдары қолданылуы мүмкін. Бұлтартпау шарасын қолдану туралы қаулыда электрондық бақылау құралдарын қолдану және күдіктіге, айыпталушыға олардың мақсатын түсіндіру туралы белгі жасалады. Электрондық бақылау құралдарын қолдануға оларды айналасындағылардың байқауынан жасыру шаралары қолданылған жағдайда жол беріледі, ол күдіктінің, айыпталушының баратын жерлері және олардың жүріп-тұратын жолдары, сондай-ақ жасы, денсаулығының жай-күйі, отбасы жағдайы мен өмір салты ескеріліп жүзеге асырылуға тиіс.

Бұл аталған шараларды, олардың сипатына қарай және кімдерге қолданылатындығын ескере отырып, екі топқа бөлуге болады:

- 1) бұлтартпау шараларының жалпы түрлері;
- 2) бұлтартпау шараларының арнайы түрлері.

Бірінші топқа мына шаралар жатқызылады: ешқайда кетпеу және тиісті мінез-құлқы туралы қолхат, жеке кепілгерлік, кепіл, ұйқамақ, күзетпен ұстау. Бұл топқа жататын шараларды қолдану үшін айрықша талаптар қойылмайтын болғандықтан, оларды бұлтартпау шараларының жалпы түрлері деп атаймыз. Екінші топқа жататын бұлтартпау шараларының түрлері: әскери қызметшіні әскери қызметшіні әскери бөлім қолбасшылығының байқауда ұстауына беру, кәмелетке толмаған адамды қарауда ұстауға беру. Бұл шаралардың ерекшелігі олардың аталған субъектілер үшін көзделгендігі болып табылады. Дегенмен, бұл субъектілерге де қажет болған жағдайда бұлтартпау шараларының жалпы түрін қолдануға тыйым салынбайды. Мәселен, әскери қызметші ауыр қылмыс жасаған жағдайда тергеуші оған күзетпен ұстау түріндегі бұлтартпау шарасын қолданады. Ал, кәмелетке толмағандарға мүмкіндігінше ата-анасының немесе сенімге ие басқа адамдардың қарауына беру шарасы кеңірек қолданылуға тиіс.

Бұлтартпау шараларын қолдану тәртібі ҚПК-нің 140-бабында бекітілген. Күдіктіге, айыпталушыға бір мезгілде екі және одан да көп бұлтартпау шараларын қолдануға болмайды. Күзетпен ұстауға байланысты емес бұлтартпау шарасын қолданған кезде күдіктінің, айыпталушының, сотталушының тиісті мінез-құлқын қамтамасыз ету үшін оларға:

- 1) сотқа дейінгі тергеп-тексеруді жүзеге асыратын адамға, прокурорға не сотқа олар белгілеген уақытта келу;
- 2) қылмыстық процесті жүргізетін органның рұқсатынсыз тұрақты немесе уақытша тұрғылықты жерінен кетпеу;
- 3) қылмыстық процесті жүргізетін адамды, прокурорды тұрғылықты жерінің, жұмыс орнының өзгергені туралы хабардар ету;
- 4) белгілі бір адамдармен араласпау және белгілі бір жерлерге бармау;
- 5) есірткіге немесе алкогольге тәуелділіктен емделу курсынан өту;
- 6) электрондық бақылау құралдарын тағып жүру міндеттерінің бірі немесе бірнешеуі жүктелуі мүмкін.

ҚПК-тің 141-147-баптарында бұлтартпау шараларының түрлерін қолданудың тәртібі реттелген. Соның ішінде: Ешқайда кетпеу және тиісті мінез-құлқы туралы қолхат қылмыстық процесті жүргізетін органның күдіктіден, айыпталушыдан анықтаушының, тергеушінің немесе соттың рұқсатынсыз тұрақты немесе уақытша тұрғылықты жерінен (елді мекеннен) кетпеуі, істі тергеп-тексеруге және сотта талқылауға кедергі келтірмеуі, қылмыстық процесті жүргізетін органның шақыруы бойынша белгіленген мерзімде келуі жөнінде жазбаша міндеттеме алуынан тұрады.

Жеке кепілгерлік күдіктінің, айыпталушының тиісті мінез-құлқын және олардың қылмыстық процесті жүргізетін органның шақыруы бойынша келуін сенімге лайық адамдардың өз жауапкершілігіне алатыны туралы жазбаша міндеттеме қабылдауынан тұрады.

Бұлтартпау шараларының бұл түрін қолданудың мынадай шарттары бар:

- кепілгерлердің саны екеуден кем болмауы тиіс;
- кепілгер бұл жөнінде өздерінің жазбаша өтініштері болуы қажет;
- бұл шараны қолдануға күдіктінің, айыпталушының келісімі болуы тиіс;
- кепілгер қылмыстық іс бойынша іс жүргізудің кез келген сәтінде кепілгерліктен бас тартуға

құқылы.

Кепілгер жеке кепілгерлік туралы қолхат береді, онда ол өзі кепілгер болып отырған адамға қатысты күдіктің мәні, күдікті, айыпталушы алдын алу үшін осы бұлтартпау шарасы қолданылған әрекеттерді жасаған жағдайда кепілгердің өзіне ақшалай өндіріп алуды қолданудан тұратын жауапкершілігі түсіндірілгендігін растайды. Күдікті, айыпталушы алдын алу үшін жеке кепілгерлік қолданылған әрекеттерді жасаған жағдайда, сот әрбір кепілгерге көзделген тәртіппен ақшалай өндіріп алуды қолдануы мүмкін.

Әскери бөлім қолбасшылығының әскери қызметшілер немесе оқу жиынына шақырылған әскери міндеттілер болып табылатын күдіктілерді, айыпталушыларды байқауда ұстауы Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің, басқа да әскерлері мен әскери құралымдарының жарғыларында көзделген және осы адамның тиісті мінез-құлқын және оның қылмыстық процесті жүргізетін органның шақыруы бойынша келуін қамтамасыз ете алатын шараларды қолданудан тұрады. Әскери бөлімнің қолбасшылығына осы бұлтартпау шарасы таңдалған күдіктің мәні туралы хабарланады. Әскери бөлімнің басшылығы осы бұлтартпау шарасын таңдаған органға байқауда ұстаудың орнатылғаны туралы жазбаша хабарлайды. Күдікті, айыпталушы алдын алу үшін осы бұлтартпау шарасы таңдалған әрекеттерді жасаған жағдайда, әскери бөлімнің қолбасшылығы ол туралы осы бұлтартпау шарасын таңдаған органға дереу хабарлауға міндетті. Өздеріне жүктелген байқауда ұстау жөніндегі міндеттердің орындалмауына кінәлі адамдар заңнамада көзделген тәртіптік жауаптылықта болады.

Кәмелетке толмаған адамды ата-анасының, қорғаншыларының, қамқоршыларының немесе басқа да сенімге лайық адамдардың, сондай-ақ ол тұрып жатқан, бала құқықтарын қорғау жөніндегі функцияларды заңға сәйкес жүзеге асыратын ұйым әкімшілігінің қарауда ұстауына беру көрсетілген адамдардың қайсыбірінің өзіне кәмелетке толмағанның тиісті мінез-құлқын және оның қылмыстық процесті жүргізетін органның шақыруы бойынша келуін қамтамасыз ету, оның ішінде оның үйден тыс жерде болуын шектеу және қылмыстық процесті жүргізетін органның рұқсатынсыз басқа жерге баруына жол бермеу жөнінде жазбаша міндеттеме қабылдауынан тұрады. Кәмелетке толмаған адамды ата-анасының және басқа да тұлғалардың қарауда ұстауына беру олардың жазбаша өтінішхаты бойынша ғана мүмкін болады. Қарауда ұстауға қабылдау туралы қолхат алынған кезде ата-аналар, қорғаншылар, қамқоршылар, бала құқықтарын қорғау жөніндегі функцияларды заңға сәйкес жүзеге асыратын ұйым әкімшілігінің өкілдері кәмелетке толмаған адам жасады деп күдік келтірілген қылмыстық құқық бұзушылықтың сипаты туралы және олардың қарауда ұстау бойынша өздеріне қабылдаған міндеттерін бұзған жағдайдағы жауаптылығы туралы хабардар етіледі.

Кепіл сотқа дейінгі тергеп-тексеруді жүзеге асыратын адамның, прокурордың немесе соттың шақыруы бойынша оларға күдіктінің, айыпталушының келуі жөніндегі міндеттерін орындауын қамтамасыз ету үшін сот депозитіне күдіктінің, айыпталушының өзінің не басқа адамның ақша енгізуінен тұрады. Тыйым салынатын басқа да құндылықтар, жылжитын және жылжымайтын мүлік кепіл ретінде қабылдануы мүмкін. Кепілдің құндылығын және ауыртпалықтың жоқ екендігін дәлелдеу кепілгерге жүктеледі. Кепіл тергеу судьясының санкциясымен не соттың қаулысы бойынша ғана қолданылады.

Кепіл қолданылмайды:

- 1) адамға жәбірленушінің өліміне әкеп соққан қасақана қылмыстар жасады деп күдік келтірілген, айып тағылған;
- 2) адамға қылмыстық топтың құрамында қылмыс; террористік және (немесе) экстремистік қылмыстар; Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 1, 4, 5, 11 және 17-тарауларында көзделген аса ауыр қылмыстар, сондай-ақ төтенше жағдайларда немесе жаппай тәртіпсіздіктер барысында жасалған аса ауыр қылмыстар, соғыс уақытында немесе ұрыс жағдайында жасалған аса ауыр әскери қылмыстар жасады деп күдік келтірілген, айып тағылған;
- 3) күдікті, айыпталушы сот ісін жүргізуге кедергі жасайды немесе тергеуден және соттан жасырынады деп пайымдауға жеткілікті негіздер болған;
- 4) күдіктінің, айыпталушының қылмыстық әрекетті жалғастыруы туралы деректер болған;
- 5) күдікті, айыпталушы тергеп-тексеріліп жатқан қылмыстық іс бойынша бұрын таңдалған кепіл түріндегі бұлтартпау шарасын бұзған жағдайларда.

Тақырып 12. Прокурордың сотқа дейінгі кезеңдерде қылмыстық қудалауды жүзеге асыру функциясының мазмұны

Қылмыстық сот ісін жүргізудегі қылмыстық қудалаудың түсінігі мен мақсаттары
Прокурордың қылмыстық қудалауды жүзеге асыру жөніндегі айыптаушы тараптың өкілі ретіндегі өкілеттіктері мен қызметінің мазмұны
Прокурордың анықтау және алдын ала тергеу жүргізу кезінде қылмыстық қудалау міндетін іске асыру ерекшеліктері
Прокурордың жеке, жеке - жария және жария айыптаудың қылмыстық істер бойынша қылмыстық қудалауды жүзеге асыру ерекшеліктері
Айыптау қорытындысы, айыптау актісі немесе айыптау қаулысы бар қылмыстық іс келіп түскен кезде прокурордың іс-әрекеттері мен шешімдері
Прокурордың қылмыстық іс бойынша жиналған дәлелдемелердің жеткіліктілігін, сондай-ақ олардың жол берілуін бағалауы
Прокурордың алдын ала тергеу органдарының қорытындыларымен келіспеген немесе заң бұзушылықтар анықталған кездегі шешімдері мен әрекеттері.
Түйін сөздер: сотқа дейінгі тергеп-тексеру, прокурор қылмыстық процестің қатысушысы, прокурордың процессуалдық жағдайы.

Мақсаты: студенттердің сотқа дейінгі тергеп-тексеру барысында прокурордың өкілеттіктері туралы мағлұмат алуын қамтамасыз ету.

Прокуратура органдары жүзеге асыратын қылмыстық қудалау функциясы оның қызметінің маңызды бағыттарының бірі болып табылады (1-баптың 2-бөлігі, 4-баптың 5-тармағы, "Қазақстан Республикасының прокуратурасы туралы" заң күші бар ҚР Президентінің Жарлығының 45-47-бабы[1]). Бұл функцияны жүзеге асыру үшін мемлекет прокуратураға белгілі бір өкілеттіктер береді. Осыған байланысты "қылмыстық қудалау" ұғымы мен мазмұнын, оның шегін, оны іске асыру басталатын сәтті, сондай-ақ іс жүргізу теориясы үшін де, практикалық қызмет үшін де маңызды болып табылатын кейбір басқа мәселелерді ашу маңызды болып табылады. Бұл мәселелер заңнамада да, заң әдебиетінде де біркелкі шешім таппағандығына байланысты. Мәселен, мысалы, "Қазақстан Республикасының прокуратурасы туралы" заң күші бар ҚР Президентінің Жарлығының нормалары[2] "қылмыстық қудалау" ұғымының анықтамасын қамтымайды, тек прокурордың прокурорлық қызметтің осы бағытын жүзеге асыру жөніндегі өкілеттіктерінің тізбесін баяндаумен шектеледі. Бұл ретте, осы тізбеде оның қылмыстық процестің сот сатыларында қылмыстық қудалауды жүзеге асыру жөніндегі өкілеттіктері қамтылмағанына назар аударған жөн, бұл заңның Елеулі олқылығы болып көрінеді және қылмыстық іс жүргізу заңымен берілген анықтамаға сәйкес келмейді. 13-тармақ.7 ҚР ҚДЖК қылмыстық қудалауды қылмыстық заңда тыйым салынған іс-әрекетті және оны жасаған адамды, соңғысының қылмыс жасаудағы кінәсін анықтау мақсатында, сондай-ақ осындай адамға жаза немесе өзге де қылмыстық-құқықтық ықпал ету шараларын қолдануды қамтамасыз ету үшін айыптау тарабы жүзеге асыратын процестік қызмет ретінде айқындайды. Осы ұйғарымнан екі маңызды қорытынды шығады: 1) қылмыстық қудалауды жүзеге асыруға уәкілетті субъект ҚР ҚПК 7-бабының 12-тармағында көрсетілген қылмыстық-процестік қызмет субъектілері, оның ішінде прокурор (мемлекеттік айыптаушы) жатқызылған айыптау тарабы болып табылады; 2) прокурордың қылмыстық қудалауды жүзеге асыру жөніндегі қызметі барлық сатыларға қолданылады қылмыстық сот ісін жүргізудің жариялылығына және прокурордың құқықтық мәртебесінің сипатына байланысты қылмыстық процесс.

Тақырып 13. Сотта мемлекет мүддесін білдіру

Қылмыстық процестің сот сатыларында прокурордың қатысуының мәні мен негізгі мақсаттары
Мемлекеттік айыптаушының процессуалдық фигурасы
Прокурордың сот талқылауына қатысуға дайындығы
Бірінші инстанциялы соттардың істерді қарау барысында прокурордың өкілеттіктері
Соттың үкімдері мен қаулыларын апелляциялық тәртіппен қайта қарау
Қылмыстық процестегі үкімді орындау сатысындағы прокурордың өкілеттіктері
Қылмыстық процестегі үкімді орындау сатысында прокурордың ролі
Соттың үкімдері мен қаулыларын кассациялық тәртіппен қайта қарау
Қылмыстық процестегі жаңадан ашылған мән-жайлар бойынша іс жүргізуді қозғау сатысында прокурордың өкілеттіктері
Қылмыстық процестегі жаңадан ашылған мән-жайлар бойынша іс жүргізуді қозғау сатысында прокурордың ролі

Түйін сөздер: мемлекеттік айыптаушы, бірінші инстанциялы соттар.

Мақсаты: студенттердің ҚР мемлекеттік органдарының жүйесінде прокуратураның орны және ролі туралы мағлұмат алуын қамтамасыз ету.

Қылмыстық, азаматтық немесе өзге де сот ісін жүргізу барысында сотта мемлекет мүддесін білдіре отырып, прокурор «Прокуратура туралы» заңға, сондай-ақ Республиканың қылмыстық істер жүргізу, азаматтық істер жүргізу және өзге де заңдарына сәйкес шағым және қадағалау тәртібімен өз өкілеттігін жүзеге асырады.

Соттың (судьяның) ісбойынша шешімімен, үкімімен немесе өзге қаулысымен оның заңға сәйкессіздігі немесе негіссіздігі себепті келіспеген жағдайда, прокурор істі қайта қарау немесе құқықтық актінің күшін жою не өзгерту туралы жоғары тұрған сотқа наразылық беруге құқылы.

Прокурор өзінің істің сотта қаралуына қатысу-қатыспауына қарамастан, соттың (судьяның) заңды күшіне енген заңға сәйкес келмейтін негіссіз шешіміне, үкімі мен өзге де қаулысына жоғары тұрған сотқа наразылық беруге құқылы.

Қылмыстық іс бойынша сот ісіне қатысатын прокурорға қойылатын талаптар:

1. істің мән-жайы мен материалдарын жақсы білуі тиіс.
 2. істегі деректерге әлеуметтік, құқықтық және психологиялық талау жасауға міндетті.
 3. айыпкердің жауаптылығын ауырлататын мән-жайлармен қатар оған жеңілдік бере алатын мән-жайларды бірдей ескеруі тиіс.
 4. оның сөзі жай және ұғынықты болуы тиіс.
- Мемлекеттік айыптаушының сөзінің құрылымдары:
1. қылмысқа берілетін қоғамдық әлеуметтік баға.
 2. дәлелдемелерді талдау мен бағалау.
 3. қылмыстың алдын-алу, жолын кесу жөніндегі шаралар туралы ұсыныстар.
 4. қылмысқа берілетін заңи баға (оны дәрежеліу мәселелері).
 5. жаза жөніндегі ұсыныстар.
 6. айғақты заттардың тағдырын шешу.
 7. азаматтық талап арыздарды шешу жөніндегі ұсыныстар.

Прокурор соттың заңды күшіне енген шешімдері, үкімдері және өзге қаулылары бойынша істерді өз құзыретінің шегінде соттан талап етіп алдыруға құқылы.

Соттың заңды күшіне енген шешімі, үкімі мен өзге қаулысы заңға сәйкес келмейтін немесе негіссіз болған жағдайда, прокуро қадағалау тәртібімен наразылық жасайды. Егер наразылық жасау оның құзыретінің шегінен асып кететін болса, онда тиісті прокурор наразылық жасау жөнінде жоғары тұрған прокурорға ұсыныс айтып, өтініш жасайды.

Прокурордың соттың заңды күшіне енген шешіміне, үкімі мен өзге де қаулыларына наразылық жасау және орындалуын тоқтата тұру жөніндегі өкілеттігі заңмен айқындалады.

Республиканың Бас Прокуроры Республика Жоғарғы Соттың нормативтік қаулысының Конституцияға және заңдарға сәйкес келмеу негіздері бойынша Республика Жоғарғы Сотының жалпы отырысына наразылық енгізеді.

Тақырып 14. Прокурордың азаматтық сот ісін жүргізуге қатысуы

Прокурордың азаматтық сот ісін жүргізуге қатысуы

Прокурордың азаматтық істерді бірінші сатыдағы соттардың қарауына қатысуы

Прокурордың апелляциялық сатыдағы соттың азаматтық істерді қарауына қатысуы

Прокурордың сот шешіміне апелляциялық ұсынысы. Прокурордың кассациялық сатыдағы сотта азаматтық істерді қарауға қатысуы

Прокурордың заңды күшіне енген сот қаулыларын қайта ашылған немесе жаңа мән-жайлар бойынша қайта қарауға қатысуы.

Түйін сөздер: азаматтық сот ісін жүргізу, прокурор, сот.

Мақсаты: студенттердің прокурордың азаматтық сот ісін жүргізуге қатысуы бойынша өкілеттіктері туралы мағлұмат алуын қамтамасыз ету.

Прокурордың азаматтық сот ісін жүргізуге қатысуы қоғамдық мүдделерді немесе өзін-өзі қорғай алмайтын азаматтарды қорғау талап етілгенде, сондай-ақ прокурордың қатысу қажеттілігін сот мойындаған кезде мемлекеттің мүдделерін қозғайтын істер бойынша міндетті болып табылады.

Прокурордың көрсетілген өкілеттіктері соттың Қарауға тағайындалған барлық істер туралы тиісті ақпаратты соттың интернет-ресурсына орналастыру арқылы уақтылы хабарлауы арқылы қамтамасыз етіледі. (Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 31 қазандағы № 377-V ҚРЗ азаматтық іс жүргізу кодексінің 54-бабының 2-тармағы)

Прокурордың кәметке толмағанды арнайы білім беру ұйымына немесе ерекше режимде ұстайтын білім беру ұйымына орналастыру туралы өтінішті қарауға қатысуы міндетті болып табылады. (Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 31 қазандағы № 377-V ҚРЗ Азаматтық іс жүргізу кодексінің 333-бабы 2-тармағы)

Жеке айыптау істерін қоспағанда, прокурордың апелляциялық сатыға қатысуы міндетті. (Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 4 шілдедегі № 231-V ҚРЗ қылмыстық іс жүргізу кодексінің 428-бабы 6-тармағы)

Кассациялық сатыдағы сот отырысы төрағалық етушінің қандай сот шешімі және кімнің өтінішхаты, ұсынымы, наразылығы бойынша қайта қаралатыны, соттың құрамына кім кіретіні және процеске қатысушылардың қайсысы сот отырысы залына қатысатыны туралы хабарландырумен ашылады. Өтінішхат берген адамның істі қарау уақыты мен орны туралы тиісінше хабардар етілмеуі сот отырысын жалғастыру мүмкіндігін жоққа шығармайды. Жеке айыптау істерін қоспағанда, прокурордың кассациялық сатыдағы сот отырысына қатысуы міндетті. Іс олар келмеген не олардан тиісті өтініш келіп түскен жағдайда тиісті хабарланған тараптардың қатысуынсыз қаралуы мүмкін. Осы Кодекстің 495-бабында көзделген жағдайларда қорғаушының қатысуы міндетті. (Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 4 шілдедегі № 231-V ҚРЗ қылмыстық іс жүргізу кодексінің 494-бабының 1-тармағы)

Сот қылмыстық теріс қылықтар туралы істерді қараған кезде прокурордың қатысуы міндетті. (Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 4 шілдедегі № 231-V ҚРЗ қылмыстық іс жүргізу кодексінің 529-бабы 5-тармағы).

Тақырып 15. Прокуратура органдарының халықаралық ынтымақтастығы

Шет елдерде прокуратураны ұйымдастырудың моделдері.

Англо-саксондық құқықтық жүйедегі кейбір шет елдердегі прокуратура.

Континенталдық құқықтық жүйедегі кейбір шет елдердегі прокуратура. ТМД елдерінің прокуратурасы.

Халықаралық қылмыстылық, есірткі бизнесі, адам сату, діни экстремизм және терроризммен күрес аясындағы ынтымақтастық.

Көптеген мемлекеттер прокуратураларының арасындағы ынтымақтастық.

Түйін сөздер: халықаралық ынтымақтастық, экстрадициялау, транзиттік тасымалдау

Мақсаты: студенттердің қылмыстық процесте халықаралық ынтымақтастық, Англо-саксондық құқықтық жүйедегі кейбір шет елдердегі прокуратура, Континенталдық құқықтық жүйедегі кейбір шет елдердегі прокуратура бойынша мағлұмат алуын қамтамасыз ету.

Прокуратура көптеген елдерде жалпы мүдделерді (жалпыұлттық) қорғауға, құқықтың үстемдігін ең әуелі жариялы билік пен халықтың арасындағы қатынастарда нығайтуға ат салысады. Оның заңдылық режимін, құқықтардың қорғалуын қамтамасыз етуі бұл институттың әлеуметтік маңыздылығына сілтейді. Дәл осы мақсаттарға көпшілік елдердің прокуратуралары сай және сол үшін бұл орган құрылған да.

Мемлекет механизміндегі орнына, ұйымдық және функционалдық тәуелсіздігіне (автономиясына) байланысты прокуратураның бірнеше модельдерін атауға болады:

1. Тәуелсіз конституциялық орган ретінде (ТМД елдері, Албания, Венгрия, Вьетнам, Испания, ҚХР, Куба, Латвия, Литва, Македония, Португалия, Сербия, Словакия, Хорватия, Монғолия, Индонезия, Латын Америка елдері түгел дерлік, Португалия және оның бұрынғы колониялары).

2. Басқа мемлекеттік органның қарамағындағы, яғни төмендегідей:

□ Үкіметтің әкімшілік бағыныштылығындағы (Әділет министрлігі) мемлекеттік айыпты қолдаушы орган ретінде. Бұл модельдің ішінде де бірнеше түрлері кездеседі. Мысалы, прокуратурасы ұйымдық жағынан Әділет министрлігіне бағындырылғанымен функционалдық дербестігін сақтаған елдер: Франция, Бельгия, Люксембург, Чехия, Румыния, Словения, Түркия, Финляндия, Корей Республикасы, Эстония, Жапония. Әділет министрлігінің толық қарамағындағы орган ретінде: Данияда, Польшада, Филиппинада сақталған.

□ Атқару мен сот биліктерінің араларында орын алған орган ретінде: Францияда,

ФГР-да, Бельгияда, Египетте, Италияда орын алған. Үкіметтің бағыныштылығына берілген орган ретінде: Швеция мен Швейцарияны атауға болады. Сот билігінің қарамағына берілген елдер: Әзірбайжан, Андорра, Болгария, Грузия, Испания, Латвия, Молдова, Иран;

3. Үкіметтің юридикалық қызмет көрсету органы ретінде – Біріккен корольдықта, жалпы құқықтық басқа елдерде – Австралиялық одақта орын алған. Типіне қарамай бағындырылуы да ерекшеленетіні бар. Мысалы, Швецияның прокуратурасы үкіметке бағындырылған.

4. Әділет министрлігімен (департаменттерімен) ұқсастырып, яғни прокуратура атқаратын функцияларға ұқсас қызмет жасайтын орган ретінде АҚШ пен Канададағы атторнейлік қызмет болып табылады.

ТМД және Балтика мемлекеттерінің жариялы билік жүйесіндегі прокуратураның орны мен рөлін анықтау қызықты оқиғалардың бірі. Грузия Конституциясы (91 бап) прокуратураны «сот билігінің құрамында» деп тікелей атайды. Ал өзге елдердің Конституциялары билік жүйесінде прокуратура жанама

нысанда орын алады. Бұл институт жөніндегі нормаларды тиісті тараулар мен бөлімдерге орналастырған. Мысалы, Қырғызстан Конституциясында атқару билігі жөніндегі тарауға енгізілсе [19.159], ал Молдавия, Литва Конституцияларында-сот билігі жөніндегі тараудан орын алған.

Бірақ прокуратура туралы нормалардың Негізгі заңның мәтінінде жанама нысанда орын алуының жалғандығы сирек жағдай емес, дәлірек келер болсақ, 1995 жылғы Әзірбайжан Конституциясы, 1995 жылғы Армения және 1995 жылғы Қазақстан Конституцияларында прокуратура туралы нормаларды «Сот билігі» деп аталатын тарауға енгізген (Қазақстанда «Соттар және сот төрелігі» деген тарау), бірақ осыларға қарамастан ол нормаларда прокуратураның мәртебесі сот билігінен тіпті тәуелсіз екендігі баршамызға мәлім.

Осы мәселеге орай 1994 жылғы Пәкістан, 1992 жылғы Түркменстан және Өзбекстан елдерінің Конституцияларында сот туралы тараудан кейін прокуратура органдарына жеке тарау арналған. Ал Украинаның 1996 жылғы Конституциясында «прокуратураға» арналған бөлім «сот төрелігі» бөлімінің алдын алған. Беларусияның Негізгі заңында прокуратура туралы ереже мемлекеттік бақылау комитеті жөніндегі тараудың жалпы бөлімшелерімен біріктірілген.

Ереже бойынша, жариялы билік жүйесіндегі прокуратураның орнын нақты көрсететін нұсқауларды осы институттың қызметін реттейтін заңнамалардан табуға болады. Мысалы: «Қырғыз Республикасының прокуратурасы-атқарушы билік жүйесіндегі мемлекеттік орган» («Қырғыз Республикасының прокуратура» туралы Заңының 1-ші бабы); «Прокуратура өз функциясын сот органдарының жүйесінде автономды орган ретінде жүзеге асырады» (Молдова Республикасының «Прокуратура» туралы заңының 1-бабының 4-бөлігі); «Прокуратура осы заңмен анықталған өз құзыретінің шегінде заңдылықтың сақталуын қадағалауды дербес жүзеге асыратын сот билігінің органы болып табылады» (Латвия Республикасының «Прокуратура» туралы заңының 1-бабының 1-бөлігі); «Грузия Прокуратурасы» сот билігін ұйымдастырушы болып табылады... (Грузия «Прокуратурасы» туралы Заңының 1-бабының 1-бөлігі); «Әзірбайжан Республикасының прокуратурасы-сот билігі жүйесіне кіретін, аумақтық және мамандандырылған прокуратуралардың бағыныштылық негізде Әзірбайжан Республикалық Бас прокурорына бағынатын біртұтас орталықтандырылған орган болып табылады (Әзірбайжан «Прокуратурасы» туралы Заңының 2-бабы). Енді Эстонияның 1998 жылғы «Прокуратура» туралы заңына келер болсақ, онда «прокуратура Әділет министрінің басқару саласындағы үкіметтік мекемеге жатады» деп көрсетілген (Прокуратура туралы Заңының 1-бабы).

Осыған орай, ТМД елдерінің Конституциясы мен өзге де заңнамаларын талдау нәтижесі, қазіргі уақытта бұрынғы ССРО-ның аумағында прокуратура сот билігіне (Әзірбайжан, Грузия, Латвия, Литва, Молдавия), немесе атқару билігіне (Қырғызстан, Эстония), немесе ешқандай да билік тармағына жатпайтындығын (қалған өзге мемлекеттер) көрсетеді.

Жалпы, биліктің бөліну жүйесінде прокуратура органдарының алатын орны туралы мәселе бүгінгі таңда өте өзекті. Әрине бұл мәселе әлемнің әрбір мемлекетінде әртүрлі жолмен шешіледі. Мұның дәлелі болып жоғарыда айтылып кеткен мәселелер табылады.

Ал енді Қазақстан Республикасындағы құқықтық реформаның жүзеге асырылуында, сот билігінің тәуелсіз нысанда қалыптасуына байланысты мемлекеттік институттар жүйесінде прокуратураның алатын орны мен рөлі жөніндегі мәселелер әлі де өзекті күйінде қалады. ҚР Конституциясының 83-бабында айтылған: «ҚР Прокуратурасы төменгі тұрған прокурорлардың жоғары тұрған прокурорларға және Республиканың Бас прокурорына бағынатын біртұтас орталықтандырылған жүйені құрайды. Ол өз

өкілеттілігін өзге мемлекеттік органдардан, лауазымды тұлғалардан тәуелсіз жүзеге асырады және ол тек Республика Президентіне есеп береді».

Конституция қабылданғанға дейін, мемлекеттік билік органдарының жүйесінде Қазақстан прокуратурасының орны Республикамыздың «Прокуратура туралы» Заңымен анықталды. ҚР Прокуратурасы туралы Заңының 1-бабына сай прокуратура Жоғарғы Кеңеске есеп беретін орган болатын. Қазақстан Конституциясы қабылданғаннан кейін прокуратура органдарының өкілеттігі 1995 жылы 21 желтоқсанда қабылданған «ҚР Прокуратурасы туралы» заң күші бар Жарлықпен анықталған. Ал оның бірінші бабы прокуратураның Қазақстан Республикасының Президентіне есеп берушілік принципін бекітеді.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

Ұсынылатын нормативтік құқықтық актілер:

Ұсынылатын нормативтік құқықтық актілер:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы: Республикалық референдумда 1995 жылы 30-тамызда қабылданды // <https://online.zakon.kz/>
2. “Қазақстан Республикасының Прокуратурасы туралы» Қазақстан Республикасының Конституциялық заңы 2022 жылғы 5 қарашадағы № 155-VII ҚРЗ // <http://adilet.zan.kz>
3. Құқық қорғау қызметі туралы Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 6 қаңтардағы № 380-IV Заңы.
4. Қазақстан Республикасының қылмыстық процесстік кодексі 04.07.2014 // <http://adilet.zan.kz>

Әдебиет: негізгі:

1. [Онаева, Г. Т.](#) Қазақстан Республикасының прокурорлық қадағалау пәні бойынша: оқулық. - Қарағанды : Болашақ-Баспа, 2019. - 428 б.
2. Прокурорский надзор. Общая часть : учебник для вузов / О. С. Капинус [и др.] ; под общей редакцией О. С. Капинус ; под научной редакцией А. Ю. Винокурова. — 6-е изд., перераб. и доп. — Москва : Издательство Юрайт, 2023. — 231 с.

Қосымша:

1. Аджанова Ж.С. Сравнительный анализ компетенций прокуратуры Российской Федерации и Республики Казахстан: Учебное пособие. - Костанай: Костанайский филиал ФГБОУ ВО «Челябинский государственный университет», 2018. – 120 с.
2. Прокурорский надзор за исполнением законов и законностью пра-вовых актов : учебное пособие / [О. Н. Коршунова, И. И. Головки, Э. Р. Исламова, С. И. Коряченко, М. Н. Кустов, В. В. Омелянович, Д. М. Плугарь, К. И. Тимошук] ; под ред. Э. Р. Исламовой. — 2-е изд., перераб. — Санкт-Петербург : Санкт-Петербургский юридический институт (филиал) Университета прокуратуры Российской Федерации, 2023. — 287 с.
3. Место и роль прокурора при осуществлении судебного контроля за законностью деятельности органов, обеспечивающих уголовное преследование и оперативно-разыскную деятельность : учебное пособие / Е. Л. Никитин, И. Ю. Мурашкин, В. В. Омелянович, К. И. Тимошук ; под ред. Е. Л. Никитина. — Санкт-Петербург : Санкт-Петербургский юридический институт (филиал) Университета прокуратуры Российской Федерации, 2023. — 107 с.

Зерттеушілік инфрақұрылымы

1. Білім берушілік пен білім алушылық жүретін лабораториялар мен жерлер (орындар)
2. Кафедраның ғылыми-әдістемелік, оқу және оқу-әдістемелік кешендері

Мәліметтердің кәсіби ғылыми базасы

1. https://academy-gp.kz/?page_id=97&lang=ru
2. <https://www.gov.kz/memleket/entities/pravstat?lang=kk>
3. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z2200000155>

Интернет-ресурстар

1. Левченко О.В. Прокурорский надзор в досудебном производстве уголовного процесса Республики Казахстан, 2022 // <https://cyberleninka.ru/article/n/prokurorskiy-nadzor-v-dosudebnom-proizvodstve-ugolovnogoprotsessa-respubliki-kazahstan>
2. Төлеубекова Б.Х. Функции прокуратуры и их дифференциация по законодательству Республики Казахстан. *Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения*, 2021 // <https://cyberleninka.ru/article/n/funktsii-prokuratury-i-ih-differentsiatsiya-po-zakonodatelstvu-respubliki-kazahstan>
2. https://open.kaznu.kz/courses/course-v1:kaznu+UPP+2022-2023C_1/about